

შინაარსი

შესავალი

3

თავი I

უკრაინელი „სამოციანელები“

- | | | |
|------|----------------------------------------------------------------|----|
| 1.1. | „სამოციანელთა“ მოძრაობის ჩამოყალიბების წინაპირობები | 10 |
| 1.2. | ლიტერატურული პროცესი XX საუკუნის 60-იანი წლების უკრაინაში | 16 |
| 1.3. | „სამოციანელი“ პოეტები | 45 |
| 1.4. | ქართული თემის არსებობის საფუძველი „სამოციანელთა“ შემოქმედებაში | 55 |

თავი II

დმიტრო პავლიჩკო და საქართველო

- | | | |
|------|----------------------------------------------------|----|
| 2.1. | დმიტრო პავლიჩკოს როლი სამოციანელთა მოღვაწეობაში | 64 |
| 2.2. | საქართველოს დმიტრო პავლიჩკოსეული რეცეფცია | 72 |
| 2.3. | დმიტრო პავლიჩკო ქართულ-უკრაინულ კულტურათა დიალოგში | 77 |

თავი III

ლინა კოსტენკო და ქართული კულტურა

- | | | |
|------|-----------------------------------------------------|-----|
| 3.1. | ლინა კოსტენკო შიდაემიგრაციაში | 86 |
| 3.2. | ქართული თემის გაელვება ლინა კოსტენკოს შემოქმედებაში | 100 |
| 3.3. | ლინა კოსტენკო ქართულ-უკრაინულ კულტურათა დიალოგში | 105 |

თავი IV

ივან დრაჩის ქართული სამყარო

- | | | |
|------|-----------------------------------------------|-----|
| 4.1. | ივან დრაჩი- ცხოვრება და ღვაწლი | 108 |
| 4.2. | ივან დრაჩი და ქართული სამყარო | 115 |
| 4.3. | ივან დრაჩი ქართულ-უკრაინულ კულტურათა დიალოგში | 130 |

დასკვნა

134

შესავალი

უკრაინული ლიტერატურა, როგორც მსოფლიო ლიტერატურის ნაწილი ჰუმანიტარული კვლევებისათვის მეტად ღირებულ მასალას იძლევა. განვითარების ეტაპებზე, სხვადასხვა პერიოდში იგი ნიშანდობლივი თავისებურებებით იქცევადა ყურადღებას და დღემდე საინტერესო ევოლუციით გამოირჩევა.

ლიტერატურის ისტორიისათვის უდიდესი მნიშვნელობა აქვს კონკრეტული ლიტერატურული მემკვიდრეობის რეცეფციას სხვა ქვეყნის ლიტერატურაში. განსაკუთრებით საინტერესო ელფერს იძენს აღნიშნული ფორმა მაშინ, როდესაც ვსაუბრობთ ერთ დროს საბჭოთა სივრცეში შექმნილი ქვეყნების ლიტერატურული ურთიერთობების შესახებ.

წინამდებარე ნაშრომი ეძღვნება უკრაინული ლიტერატურის ისტორიაში უმნიშვნელოვანესი მოვლენის „სამოციანელთა“ მოძრაობის დახასიათებას, „სამოციანელი“ პოეტების შემოქმედების ანალიზსა და მათი თვალთ დახახულსა და აღქმულ ქართულ სამყაროს.

„სამოციანელები“ – უკრაინული ლიტერატურის ისტორიაში გახლავთ ის თაობა, რომელზეც დღესაც აქტიურად მიმდინარეობს კვლევა-კამათი სამეცნიერო სივრცეში. რამდენადაც ახალია მასალა, მით უფრო რთულია მისი კლასიფიკაცია და ცალკეული დასკვნების გამოტანა. მიუხედავად ამისა, შევეცადეთ დაგვეხასიათებინა „სამოციანელთა“ მოძრაობა; მისი ჩამოყალიბების წინაპირობები; აღგვენიშნა მისი მნიშვნელობა უკრაინის ისტორიაში; გაგვეანალიზებინა იმ მწერალთა შემოქმედება, რომლებიც ჩაუდგინეს სათავეში აღნიშნულ მოძრაობას და მიუხედავად იმისა, რომ დღესაც აქტიურ შემოქმედებით მოღვაწეობას ეწევიან და თამამად შეიძლებოდა გვექვა მათზე, რომ თანამედროვე ავტორები არიან, მაინც „სამოციანელებად“ იწოდებიან უკრაინული ლიტერატურის ისტორიაში; გამოგვეყო და დაგვედგინა ქართული თემატიკის არსებობის მიზეზები, მათი ასახვის თავისებურებები სხვადასხვა ავტორებთან; ასევე გაგვესაზღვრა უკრაინელი „სამოციანელების“ როლი ქართულ-უკრაინულ კულტურათა უწყვეტ დიალოგში.

ქართულ-უკრაინული ლიტერატურული ურთიერთობების კვლევის ისტორია ათეულ წლებს ითვლის. პროფ. ოთარ ბაქანიძე იკვლევს უკრაინულ მწერლებს

და მათ კავშირებსა და კულტურათშორისი რეცეფციის საკითხებს საქართველოსა და უკრაინას შორის. აღნიშნული წინაპირობა გახდა მოტივი გაგვეგრძელებინა ეს შრომით აღსავსე გზა და ქართველი მკითხველისთვის, ლიტერატურის კრიტიკოსთათვის ქართულ ლიტერატურათმცოდნეობით დისკურსში შეგვეთავაზებინა უკრაინელ „სამოციანელთა“ არა მხოლოდ ბიოგრაფიული ცნობები ან გნებავთ შემოქმედების ანალიზი, არამედ ის მნიშვნელოვანი გარემოება, რომ მათ შემოქმედებაში არსებობს ქართული თემატიკა და საკმაოდ საინტერესო და მრავალფეროვანი მოდელების გამოვლინებით.

საქართველოსადმი ინტერესი უკრაინულმა სამყარომ საუკუნეების წინ გამოიჩინა, რაც დაფიქსირებულა არაერთ წყაროში. ყოველი ეპოქა თავისი მოთხოვნების შესაბამისად აღიქვამდა ამ საკითხს. აღსანიშნავია „სამოციანელთა“ თაობის უდიდესი როლი თანამედროვე უკრაინული კულტურის განვითარების ისტორიაში. ეს ფაქტორი ღირებულებას მატებს ჩვენი კვლევის საკითხს.

საინტერესოა ქართული თემატიკის ევოლუცია უკრაინულ ლიტერატურაში. ქართული მხატვრული ნაწარმოების უკრაინულად ახმიანების პირველი ცდები XIX საუკუნეს უკავშირდება, რომლის შემდეგაც მოდის საბჭოთა კავშირის შექმნის პერიოდი და ტექსტები ხალხთა მეგობრობაზე, რასაც მოჰყვება სოციალისტური რეალიზმის თეორიის რღვევის დასაწყისი და დათბობის პერიოდის ახალი ტენდენციები, რომლებიც ლიტერატურაში და არა მხოლოდ ლიტერატურაში ახალი ეპოქის დასაწყისის წინაპირობად იქცა.

როდესაც ვსაუბრობთ უკრაინულ ლიტერატურაში ქართული თემის არსებობაზე, მისი განვითარების ეტაპებზე, უპირველესად, უნდა ვახსენოთ ამ პრეცედენტის დასაბამი: პირველად როდის გაუღერდა ქართული თემა უკრაინულ ლიტერატურაში?! საკითხი არც ისე მარტივად დგას. ლოგიკურია, კვლევა-ძიებისათვის უნდა მივმართოთ იმ პერიოდს, როდესაც არსებობდა ერთი დიდი სახელმწიფო „კიევის სამთავრო“ (Xს.) – სლავური სამყაროს დიდი აკვანი. შემდეგ, მისი დაშლის პერიოდი ცალკე სახელმწიფოებად, რაც, ბუნებრივია ცალკე კვლევის საგანია, ჩვენ კი ვიზიარებთ მეცნიერთა მოსაზრებას (ი. ცინცაძე, ტ. რუხაძე), რომ პირველად ქართული თემა უკრაინულ სამყაროში შეიჭრა XI – XII საუკუნეებში.

მოგვიანებით შექმნილი პოლიტიკური მდგომარეობა (XVIII საუკუნე) ქართველებისა და უკრაინელების დაახლოების კატალიზატორი აღმოჩნდა. აღნიშნული სიახლოვე თავისთავად შეიქნა მშობელი ლიტერატურული კავშირებისა უკრაინელ და ქართველ მწერალთა შორის. მათი ურთიერთდაახლოება სრულიად ბუნებრივი იყო და მას მხატვრული ნაწარმოებებიც კი მიეძღვნა.

ამის ანალოგია ზუსტად ის ბედისწერა, რომელმაც უკრაინელი მწერლები ოლექსანდრ ნაგროცკი და მიკოლა გულაკი საქართველოს მიწა-წყალზე დაასახლა.

მიკოლა გულაკს წლების მანძილზე მოუხდა საქართველოში ცხოვრება. იგი დაინტერესდა ქართული ლიტერატურით, საგანგებოდ შეისწავლა იგი, არაერთი ნაშრომი მიუძღვნა მას და თავისი დარჩენილი ცხოვრება მთლიანად დაუკავშირა საქართველოს. იგი ამბობდა : „ვეფხისტყაოსნის“ თარგმნა სხვა ენაზე არ შეიძლება, რომ თვით ქართველების მიერ იგი ჯერჯერობით სათანადოდ შესწავლილი და გამოკვლეული არ არის და სხვა ერის კაცმა მასზე როგორ უნდა თქვას სწორი სიტყვა.“ (ბაქანიძე 1982: 281)

საქართველოს, კავკასიას უკავშირდება კიდევ ერთი დევნილი უკრაინელი მწერლის, ო. ნაგროცკის ცხოვრება და მოღვაწეობა. 1847 წლის კირილე-მეთოდეს შეთქმულების გამჟღავნების შემდეგ, ო. ნაგროცკი მიკოლა გულაკთან ერთად შორეულ კავკასიაში აღმოჩნდა. იგი გახლავთ „ვეფხისტყაოსნის“ პირველი პოეტური თარგმანის ავტორი. თარგმანი არასრულია, მაგრამ ქართულ-უკრაინული ლიტერატურული ურთიერთობების ისტორიაში მას უდიდესი როლი აკისრია.

XIX საუკუნის მიწურულს 1893 წელს ილია ჭავჭავაძის „გაზაფხული“ აუღერებულა უკრაინულად. მართალია ეს გახლდათ თარგმანი და არა ორიგინალური ნაწარმოები ქართული თემატიკით, მაგრამ ამ თარგმანს, როგორც ლიტერატურული ურთიერთობების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ფორმას, ამ შემთხვევაში მივიჩნევთ, როგორც ქართული თემის გახმიანების ფაქტად.

XX საუკუნის უკრაინელი კლასიკოსი, ახალი უკრაინული ლიტერატურის ფუძემდებელი, ერის წინამძღოლი და წინასწარმეტყველად წოდებული ტარას შევჩენკო, რომელიც არასოდეს ყოფილა საქართველოში, თუმცა შეხვედრია ქართველ კლასიკოსებს, წერს პოემას „კავკასია“, სადაც შორეული მთების

იქით მდებარე პრომეთეს სამყოფელს, მის შემოგარენში მცხოვრებ ხალხს უმღერა. პრომეთეს სახე შემდგომში არაერთხელ ახსენა საქართველოში მცხოვრებმა უკრაინელმა პოეტმა ლესია უკრაინკამ, რომელიც ამავე „პრომეთეს სამეფოში“ გარდაიცვალა. მისი საქართველოდან გაგზავნილი პირადი წერილები

კი, თქმა არ უნდა ვრცლად ასახავს ქართულ სინამდვილეს და ქართული სამყაროს ავტორისეულ აღქმას გვთავაზობს.

ამას მოჰყვება საბჭოთა კავშირის შექმნის პერიოდი და იდეოლოგიური ტექსტები და ხალხთა მეგობრობაზე, ლიტერატურულ ასპარეზს იკავებენ უახლესი უკრაინული ლიტერატურის კლასიკოსები: პავლო ტიჩინა, მაქსიმ რილსკი, მიკოლა ბაჟანი, ოლეს გონჩარი, პანას მირნი, მიხაილო კოციუბინსკი, ოლექსანდრ კორნიიჩუკი და სხვანი.

მათთვის „მთების იქით“ აღარ იყო კავკასია. საბჭოთა პოლიტიკამ მნიშვნელოვანწილად მჭიდროდ დაახლოვა მის სივრცეში შემავალი სახელმწიფოები და მათი მოსახლეობა. ერთმანეთთან მიმოსვლის სიმარტივემ, მწერალთა ყრილობებმა და ა.შ. დიდი როლი ითამაშა მათი დაახლოების საკითხში. კორიფეებმა არაერთი ოდა მიუძღვნეს საქართველოს. აღნიშნული ნაწარმოებები სხვადასხვა სახისაა: საქართველოს, მისი კულტურისა და ბუნების შესახებ, მიძღვნილი ხასიათის ლექსები (ქართველი შემოქმედების მიმართ), და ა.შ.; პ. ტიჩინამ წარმოგიდგინა ლექსები: „ზუბოვკა“, „დავით გურამიშვილი უკითხავს გრიგორი სკოვოროდას „ვეფხისტყაოსანს““ „დავით გურამიშვილს“, „საქართველოს“, „თამარ აბაკელია აქანდაკებს ლესია უკრაინკას ძეგლს“ ; მ. რილსკიმ – „საქართველო“, „შოთა რუსთაველი“, „დავით გურამიშვილი“, „მირგოროდის ჩანაწერები“, „ხეცსური ბარში“, „წვიმა გაგრაში“; ისეთ კლასიკოსთა რიგებში, როგორებიც არიან პავლო ტიჩინა და მაქსიმ რილსკი, დგას მიკოლა ბაჟანი, ავტორი პოსტსაბჭოთა სივრცეში „ვეფხისტყაოსნის“ ერთ-ერთი საუკეთესოდ აღიარებული თარგმანისა. – „თმოგვის გზაზე“, „ვაჟა-ფშაველას საფლავზე“, „ნანგრევები ქუთაისში“, „ცხოველმყოფელი წყარო თბილისის“, „გურამიშვილის თარგმნისას“ და სხვ.

XX საუკუნის უკრაინელი კლასიკოსები არა მხოლოდ ორიგინალურ ნაწარმოებებს ქმნიდნენ საქართველოზე, არამედ თარგმნიდნენ კიდევ ქართველი პოეტების პოეზიას.

ზემოთხსენებულ ქართულ-უკრაინულ ურთიერთობათა ისტორიაში საგანგებო წვლილი მიუძღვის კულტურისა და ლიტერატურის დეკადებს, რომლებიც გაიმართა საქართველოსა და უკრაინას შორის. 1964 წლის უკრაინული ლიტერატურის დეკადა საქართველოში იქცა წლის მოვლენად. თუმცა სამოციანი წლები სხვა პროფილითაც უნდა გაშუქდეს.

მეოცე საუკუნის 60-იან წლებში უკრაინულ ლიტერატურაში მოხდა გარდატეხა (როგორც ხშირად ხდება ხოლმე საუკუნის ნახევრის გასვლისას). ასპარეზზე გამოჩნდნენ „სამოციანელები“, რომელთა მიმართ მწერალთა დამოკიდებულება ორად გაიყო. აღსანიშნავია, რომ ამ პერიოდის უკრაინულ ლიტერატურაში მწვავედ იდგა „მამათა და შვილთა“ დაპირისპირების საკითხი.

შემდგომში მიმოვიხილავთ, რას უწუნებდნენ „მამები შვილებს“ და როგორ განვითარდა მოვლენები ამ დაპირისპირების ფონზე.

ეს მოკლე მიმოხილვა იმისთვის დაგეგმირდა, რომ თვალსაჩინო გამხდარიყო მრავალსაუკუნოვანი ისტორია, რაც ქართულ-უკრაინულ ლიტერატურულ ურთიერთობებს გააჩნია, ასევე ქართული თემის დომინირების ტრადიცია და მისი აქტუალობა სხვადასხვა დროს. უნდა აღინიშნოს, რომ უმეტესწილად საქმე გვაქვს კონტაქტოლოგიასთან.

უკრაინული ლიტერატურა თავისი პოტენციალით საკვლევად დიდ მასალას იძლევა, მაგრამ ჩვენს მიზანს XX საუკუნის 60-იანი წლების უკრაინის ლიტერატურული პროცესების ანალიზი, ამ პროცესების ფარგლებში საქართველოსთან, ქართულ ლიტერატურასთან არსებული კავშირი და შედეგად გაჩენილი ქართული თემატიკის თავისებურებების კვლევა წარმოადგენს.

„სამოციანელების“ სახელით ცნობილი მწერლები უკრაინულ ლიტერატურაში XX საუკუნის 60-იან წლებში ჩნდებიან და მათი როლისა და მნიშვნელოვნების მიხედვით ისინი შეგვიძლია ქართველ თერგდალეულებს შევადაროთ, რამეთუ მათ მოახდინეს გარდატეხა უკრაინულ ენასა და ლიტერატურაში, ენის ფილტრაცია, ახალი ტერმინოლოგია, ახალი შესიტყვებების დამკვიდრება, უკრაინული ენის განმარტებითი ლექსიკონი (11ტ.) გახლავთ სამოციანელთა დამსახურება უკრაინული ენის წინაშე.

„სამოციანელთა“ მსოფლმხედველობის საწყისებად შეგვიძლია დავასახელოთ: ლიბერალიზმი, პიროვნების, ერის, სულის თავისუფლება; ჰუმანიზმი და ანთროპოცენტრიზმი: სამყაროს ცენტრი – ადამიანი, სულიერი

დემოკრატიზმი (უბრალო, რიგითი ადამიანის კულტი); სულიერი არისტოკრატიზმი, პატრიოტიზმი და საკრალური გააზრება მშობლიური ენისა და ისტორიული მესხიერებისა როგორც უმთავრესი ეროვნული მარკერებისა.

სოცრეალიზმის კრიტიკა, შემოქმედის თავისუფლების იდეა, ტრადიციათა ერთობლიობა (ნაციონალურისა მსოფლიო კონტექსტში) და ნოვატორობა: ინტელექტუალიზმი (რამაც განაპირობა საბოლოოდ მისი ელიტარულობა), გახლდათ სამოციანელთა საყრდენი პოზიციები.

ცალკე უნდა აღინიშნოს სამოციანელთა ჟანრული სისტემა: ბალადები, ეტიუდები, პოემები, სონეტები, ლირიკული ნოველები, ისტორიული რომანები, რომანი ლექსად, ქიმერული პროზა და სხვ.

„სამოციანელები“ უკრაინული ინტელიგენციის იმ თაობის სახელწოდებაა, რომელიც, მშობლიური ენისა და კულტურის დასაცავად, შემოქმედებითი თავისუფლებისთვის იბრძოდა. მათ დიდი მორალური წინააღმდეგობა გაუწიეს საბჭოთა ტოტალიტარულ სახელმწიფო რეჟიმს. „სამოციანელებმა“ განავითარეს აქტიური კულტურული მოღვაწეობა, რომელიც სცდებოდა ოფიციალურ საზღვრებს. ისინი აწეობდნენ არაფორმალურ ლიტერატურულ საღამოებს, სამხატვრო გამოფენებს, რეპრესირებული შემოქმედების ხსოვნისადმი მიძღვნილ საღამოებს, დგამდნენ მდუმარე თეატრალურ წარმოდგენებს. სამოციანელთა თაობის პროექტების სახელით უკრაინის ისტორიაში შევიდნენ: დმიტრო პავლიჩკო, ივან დრახი, ვიტალი კოროტიჩი, მიკოლა ვინგრანოვსკი, ლინა კოსტენკო, ვასილ სტუსი, ბორის ოლიინიკი, ვასილ სიმონენკო და სხვები.

ნაშრომში მოკლედ დავახასიათებთ თითოეულ მათგანს და ასევე მოკლედ ვისაუბრებთ მათ კონტაქტებზე საქართველოსთან.

ნაშრომის ძირითადი თავები ეძღვნება უკრაინელ „სამოციანელ“ პროექტებს: დმიტრო პავლიჩკოს, ლინა კოსტენკოსა და ივან დრახს.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ, საქართველოს, როგორც აღმოსავლური სამყაროს მხატვრული სახე, სამოციანელთა შემოქმედებაში მრავალფეროვან სურათს იძლევა, როგორც ქრონოლოგიური, ისე თემატური თვალსაზრისით. აღსანიშნავია, რომ სლავურმა კულტურამ ქართული კულტურის აღქმა აღმოსავლური კულტურის კონტექსტში განახორციელა, რამაც ამ უკანასკნელს რომანტიკული ელფერი შესძინა, (რომანტიკოსების მიერ აღმოჩენილი აღმოსავლეთის მსგავსად, ბაირონი, პუშკინი, და სხვ). უკრაინულ

ლიტერატურას უკვე ჰქონდა დიდი ტრადიცია ქართული კულტურის კვლევის, რისი ბრწყინვალე მაგალითია, აკადემიკოს აგათანგელ კრიმსკის ორიენტალისტურ სტუდიებში ქართული მწერლობის კვლევა, ძველი ქართული ლიტერატურის თარგმნა. კრიმსკის აკადემიური ნაშრომები გახდა ერთგვარი ბაზისი ქართული კულტურით დაინტერესებისა მეოცე საუკუნის აღმოსავლეთსლავურ სამყაროში. დმიტრო პავლიჩკო, ივან დრაჩი, ბორის ოლიინიკი, ვიტალი კოროტინი, მიკოლა ვინგრანოვსკი, ქართული სამყაროს ახლებურ ხედვას გვთავაზობენ, რომელშიც ტრადიცია და ნოვაცია თანაბარი დოზით გვხვდება.

პირველი სამოციანელი მწერალი, რომელსაც განვიხილავთ მოცემულ ნაშრომში იქნება დმიტრო პავლიჩკო, როგორც აღიარებული ლიდერი სამოციანელთა მოძრაობისა, (ლინა კოსტენკოსთან ერთად). წარმოვადგენთ, როგორც ახალგაზრდა ხელოვანის პორტრეტს, ისე მის შემოქმედებას, მის თავისებურებებს, გაგაანალიზებთ იმ ლექსებს, რომლებიც პოეტმა საქართველოს მიუძღვნა და განვიხილავთ მის ადგილსა და როლს ქართულ-უკრაინულ კულტურათა დიალოგში. აღნიშნული ქვეთავის თემა საერთო იქნება სამივე ავტორის შემოქმედების გაანალიზებისას.

დმიტრო პავლიჩკოსგან განუყოფელია უკრაინელი „სამოციანელი“ პოეტი ლინა კოსტენკო, რომლის ლიტერატურული ქმნილებანი დ. პავლიჩკოს ნაწარმოებთა იდეოლოგიურად მოკავშირე ნიმუშები გახლდათ. ბიოგრაფიული თვალსაზრისით, ლინა კოსტენკოს ცხოვრების გზა გაცილებით უფრო ტრაგიკულად გამოიყურება, თუმცა იდეურად დმიტრო პავლიჩკოც და ლინა კოსტენკოც ერთი მოძრაობის უპირობო წინამძღვრები არიან.

„სამოციანელებს“ მალევე შეუერთდა ახალგაზრდა, უნიჭიერესი პოეტი ივან დრაჩი, რომელმაც შექმნა ისეთი თვითმყოფადი ციკლი თავის შემოქმედებაში, როგორსაც ანალოგი არ მოეძებნება მთელ უკრაინულ ლიტერატურაში.

განვიხილავთ ხსენებული უკრაინელი პოეტების ცხოვრებას და სწორედ მათ კავშირსა თუ დამოკიდებულებას საქართველოსთან, ქართველ მწერლებთან და ა.შ. ზოგადად, ქართულ სამყაროსთან. განვსაზღვრავთ თუ: როდის იჭრება ქართული თემა „სამოციანელთა“ შემოქმედებაში; რა პროცესის თანხლებით და როგორ ვითარდება იგი; რით არის გაპირობებული მწერლის რეცეფციები; რა ღირებულება აქვს მას ეროვნული ლიტერატურის წინაშე; დაბოლოს, რა

ღირებულება აქვს ამას ეროვნული ლიტერატურისათვის და რა ადგილს იკავებს ასეთი ტიპის ნაწარმოებები მსოფლიო ლიტერატურის კონტექსტში.

რატომ ეს პოეტები?

„სამოციანელთა“ წრე საკმაოდ დიდი და საკვლევი მასალით ესოდენ დახუნძლულია. შესაბამისად, შეუძლებლად მიგვაჩნია ერთი ნაშრომის ფარგლებში ისეთი განსხვავებული და თავისთავადი მსოფლმხედველობის მქონე მწერალთა შემოქმედების კვლევა, როგორებიც არიან ანდრეი მალიშკო, დმიტრო პავლიჩკო, მიკოლა ვინგრანოვსკი, ვასილ სიმონენკო, ივან დრაჩი, ლინა კოსტენკო, ვიტალი კოროტიჩი, ვასილ სტუსი, პავლო ზაგრებელნი. ამას ემატება იმ ლიტერატურული სკოლების წარმომადგენლები, რომელთა გარეშე წარმოუდგენელია „სამოციანელთა“ დახასიათება. ყველა მათგანის ერთ კვლევაში მოქცევა მით უმეტეს, რომ ჩვენი მიზანია ქართული თემატიკის წარმოჩენა და მისი არსებობის მიზეზების დადგენა, ვფიქრობთ, არ იქნებოდა მართებული. ამიტომაც, ვირჩევთ იმ პოეტებს, რომლებიც ეტაპობრივად უდგანან მოძრაობას სათავეში.

კვლევის სიახლეს წარმოადგენს ის, რომ მსგავსი ტიპის კვლევა უკრაინულ სამოციანელებზე არ ჩატარებულა, შესაბამისად, ქართული სალიტერატურო კრიტიკის ისტორიისათვის უცნობია უკრაინელი სამოციანელი პოეტების როლი უკრაინული ლიტერატურის და არა მხოლოდ ლიტერატურის ისტორიაში, მათი ურთიერთობა საქართველოსთან და ქართული სოციალურ-პოლიტიკური, რელიგიური თუ კულტურული მოდელები მათ შემოქმედებაში. გარდა ამისა სიახლე იქნება როგორც უკრაინელი სამოციანელი პოეტების გაცნობა ქართველი მკითხველისათვის, მომავალი ლიტერატურათმცოდნეთათვის, ასევე მათი დამოკიდებულების გარკვევა საქართველოსადმი, ქართული კულტურისადმი.

კვლევის აქტუალობას განსაზღვრავს ის მიზეზი, რომ XXI საუკუნის დასაწყისში აქტიურად დგას კულტურული მეხსიერების რეკონსტრუქციის, კულტურული და ნაციონალური იდენტობის პრობლემა. XX საუკუნის 60-იანი წლები თანაბრად პრობლემური იყო საქართველოსა და უკრაინის ისტორიაში, როგორც თანაზიარი სახელმწიფოების, შესაბამისად, აწ წარსულში გადანაცვლებული მემკვიდრეობის, საბჭოთა პერიოდის ლიტერატურის კვლევა რაც დრო გადის, მეტად აქტუალური ხდება.

XX საუკუნის სამოციან წლებში უკრაინული ლიტერატურა ძალიან საინტერესო ფაზაში შედის. პერიოდისა და მწერალთა ერთობლიობამ უკრაინულ სალიტერატურო ისტორიაში უმნიშვნელოვანესი როლი შეასრულა და შედეგი იმდენადვე ღირებულია, რამდენადაც რთული იყო ისტორიული მდგომარეობა.

თავი I უკრაინელი „სამოციანელები“

1.1. „სამოციანელთა“ მოძრაობის ჩამოყალიბების წინაპირობები. საბჭოთა პერიოდი, XX საუკუნის 20-იანი წლებიდან 90-იან წლებამდე, განსხვავებული ლიტერატურული მოდელების მოდერატორია. ეს არის ძალიან საინტერესო და ერთობ მტკივნეული პერიოდიც ლიტერატურის ისტორიაში. სამოცდაათწლიანი მრავალფეროვანი პროცესი დღეს სხვადასხვა ჰუმანიტარული დარგის შესწავლის საგანია.

20-იანი წლები ალტერნატივას არ უტოვებდა საბჭოთა სივრცეში მცხოვრებ შემოქმედ ადამიანებს: რეჟიმის მორჩილება და ერთგულება ერთიორად დაუფასდებოდათ, დაუმორჩილებლობა კი პირიქით – ასეთი იყო განაჩენი ტოტალიტარული რეჟიმისა. რეპრესიული ქმედებები, შეიძლება ითქვას, ყველაზე მეტად ლიტერატურამ განიცადა, გამომდინარე მისი ფართო შესაძლებლობებიდან.

სამოციანელთა მოძრაობის ჩასახვას, რასაკვირველია, ღრმა საფუძველი ჰქონდა. ასეთი მასშტაბის მოვლენები უმიზეზოდ არ ვითარდება და რაც უფრო რთულია ვითარება (იქნება ეს სოციალური თუ პოლიტიკური), მით უფრო საინტერესოდ მიმდინარეობს ლიტერატურული პროცესი და ვინაიდან „აწმყო შობილი წარსულისაგან არის მშობელი მომავალისა“ (ი. ჭავჭავაძე), 60-იან წლებს გარკვეული ისტორიული ფონი ერთვოდა.

ე.წ. „დაცხრილული აღორძინების“ შემდგომ სოციალისტურმა რეალიზმმა შვა ისეთი ლიტერატურული ნაწარმოებები, როგორსაც მისი მიზნები და იდეოლოგია სულაც არ ითვალისწინებდა.

„სამოციანელთა“ თაობის წინა პერიოდი უკრაინულ ლიტერატურაში უადრესად რთული და ტრაგიკული იყო. XX საუკუნის 20-იანი წლები გამორჩეული ეტაპია ლიტერატურის ისტორიაში მრავალფეროვნებით, ნოვაციებით რამაც კულტურულ ცხოვრებაში ახალი დისკურსი განაპირობა. პირველი მსოფლიო ომის პერიოდმა დიდი როლი ითამაშა მსოფლიოს ცხოვრებაში. ამ პერიოდში განვითარებულმა მოვლენებმა საზოგადოებაში ნიჰილიზმი გააღვივა. ამ პერიოდიდან უკრაინაში დაიწყო ავანგარდული მოძრაობა, რომელსაც სათავეში ახალი თაობა ჩაუდგა მიხაილო სემენკოს

მეთაურობით. დაარსდა ფუტურისტული ორგანიზაციები და გამოიცემოდა მათი ჟურნალები.

კიევი და ხარკოვი გახდა ავანგარდისტებისა და ნეოფორმალისტების პერფორმანსებისა და ლიტერატურული საღამოების ცენტრი. მიხაილო სემენკომ, ოლექსა სლისარენკომ, მიკოლა ხვილოვმა თანამედროვე ლიტერატურის შექმნა დაიწვეს ავანგარდული ტექსტებითა და ემოციური, მძიმე პოეზიით.

უკრაინული თეატრი რეფორმების გზას დაადგა და მუდმივად ავანგარდული ექსპერიმენტებით ასაზრდოებდა ელიტარულ საზოგადოებას. თეატრისა და ვიზუალური ხელოვნების მოდერნიზაცია ფენომენალური რეჟისორის და რეპრესირებულთაგან ერთ-ერთი პირველის ლეს კურბასის ინიციატივით ხდებოდა. ტოტალიტარული რეჟიმისთვის მიუღებელი აღმოჩნდა.

მიმიდნარე ტენდენციებისადმი განსხვავებული დამოკიდებულება ჰქონდათ ფუტურისტებს. ისინი მოითხოვდნენ, ტრადიციულ ხელოვნებასთან კავშირის გაწყვეტას და ახალი ხელოვნების შექმნას, რომელსაც რეალობასთან არავითარი კავშირი არ ექნებოდა. მაგრამ ახალი ხელოვნების არსი ყველას სხვადასხვაგვარად ესმოდა, რაც ლიტერატურულ დისკურსს განსაკუთრებით მწვავე ხასიათს აძლევდა. ამის პარალელურად სიმბოლისტური ტენდენციები და ნეოკლასიციზმიც აქტუალური იყო, თუმცა პროცესის თავისთავადობაც ამაში მდგომარეობს.

ამ ფონზე კი ხელოვნებაში სტარტს იღებდა მარქსისტული ესთეტიკა, რომლისთვის სულაც არ იყო მისაღები ლიბერალური ღირებულებები და თანამედროვე, ცივილიზებული მსოფლიოს ტენდენციები. მას ჰქონდა ამბიცია, რომ თვითონ დაეწესებინა თამაშის წესები. ასეთმა მიდგომამ კიდევ უფრო დაძაბა ისედაც ამღვრეული სიტუაცია. მთელი უკრაინის მასშტაბით იქმნება გაურკვეველი ტიპის ლიტერატურული დაჯგუფებები, როგორებიც იყო «Гарт» – „გუთან“, ანუ პროლეტარი მწერლების გაერთიანება, «Маре» – „მარსი“, ანუ რევოლუციური სიტყვის სახელოსნო, ავანგარდი და ახალი თაობის შემოქმედებითი რესურსები ერთმანეთს ერწყმოდა.

კომუნისტური პარტიის მმართველობის ფონზე, როდესაც სასტიკი დევნა დაიწყო სულიერი და ეროვნული აღორძინებისა თუ თავისუფალი შემოქმედებითი აზროვნების წინააღმდეგ, წარმოიშვა 1925-1928 წლების ლიტერატურული დისკუსია. ამ დისკუსიის წამომწყები იყო მიკოლა

ხვილოვი, ცნობილი ახალგაზრდა პოეტი და ავანგარდისტი.

მიკოლა ხვილოვი დასვა მრავალი მწვავე საკითხი: კლასიკურ კულტურულ მემკვიდრეობასთან დამოკიდებულება, რომლის გარიყვასაც ცდილობდნენ „პროლეტკულტელები“, ტრადიციისა და ნოვაციის პრობლემები, ახალი ხელოვნების განვითარების გზები და ა. შ. ამათგან ცენტრალურ ადგილს იკავებდა პრობლემა, რომელიც ეხებოდა უკრაინული ლიტერატურის, როგორც თვითმყოფადი მხატვრული სიტყვის მდგომარეობას მსოფლიო კულტურულ პროცესში.

ყველანაირი მდგომარეობა იქმნებოდა, რომ დაწყებულიყო მიგრაციული პროცესები თავისუფლად მოაზროვნე ადამიანების წრეებში, რომლებისთვისაც მიუღებელი იყო პროლეტკულტელებისა და მსგავსი დაჯგუფებების ესთეტიკის გაზიარება. დაიწყო უკრაინელი მწერლებისა და სახელოვნებო სფეროს წარმომადგენლების ფართომასშტაბიანი ემიგრაცია სხვადასხვა ქვეყანაში, რადგან სამშობლოში მათი შემოქმედებითი არეალი მეტისმეტად შეიზღუდა.

უკრაინული ინტელიგენციის აქტიური ემიგრაცია სწორედ 20-იან წლებში დაიწყო პრადის მიმართულებით. ემიგრანტი მწერლების ჯგუფს, ზოგადად ამ პროცესს და მის მდინარებას თანამედროვე უკრაინული ლიტერატურათმცოდნეობა „პრადის სკოლის“ სახელით მოიხსენიებს. „პრადის სკოლას“ სათავეში ედგა ემიგრანტებიდან ყველაზე გამორჩეული მწერალი, პოეტი, პუბლიცისტი - ევგენი მაღანიუკი.

„პრადის სკოლაში“ ერთიანდებოდნენ მწერლები: ნატალია ლივიცკა-ხოლოდნა, ოლენა ტელიგა, ოქსანა ლიატურინსკა, ოლეგ ოლჟინი. ევგენი მაღანიუკი. ნატალია ლივიცკა ხოლოდინა და ოლენა ტელიგა ჩეხოსლოვაკიიდან ვარშავაში გადავიდნენ ემიგრაციაში, ნაწილი კი მეორე მსოფლიო ომის დამთავრებამდე ჩეხოსლოვაკიაში დარჩა (ოლექსა სტეფანოვიჩი, ოქსანა ლიატურინსკა, გალია მაზურენკო, ოლეგ ოლჟინი).

სიტუაცია დღითიდღე იძაბებოდა, 1932 წელს შემოქმედებითი გაერთიანებების აკრძალვასთან ერთად მისი არსებობაც შეწყდა. „გორკის მიერ მოგონილმა „სოციალისტურმა რეალიზმმა“ (გ. გვახარია) ყველა დანარჩენ მიმდინარეობებს ძალადობრივი გზებით შეუწყვიტა არსებობის უფლება. უკრაინაში მილიონობით ადამიანის სიცოცხლე შეიწირა კოლექტივიზაციამ, რომელმაც ჯოჯოხეთური მემკვიდრეობა დაუტოვა ქვეყნის

ისტორიას.

30-იანი წლების ყველაზე გახმაურებულმა მოვლენამ, ე.წ. „გოლოდომორმა“ (დიდი შიმშილი) უბრეცედენტო მასშტაბები მიიღო და ერის ფსიქიკას გამოუსწორებელი ტრავმა მიაყენა. მწერლებისა და შემოქმედებისთვის ეს ფაქტორი რთულად გადასატანი აღმოჩნდა. თუმცა მათი უმეტესობა დუმდა ამ საკითხზე.

„გოლოდომორის“ ლიტერატურა გაჯერებული იყო ძალზე მძიმე თემატიკით (პავლო ტიჩინას „დედა ფცქენიდა კარტოფილს“ და სხვ. მსგავსი ხასიათის ნაწარმოებები).

XX საუკუნის 20-იან წლებში ე.წ. „დაცხრილულმა აღორძინებამ“ მსოფლიო შეძრა. ი. ლავრინენკოს ეკუთვნის ამავე სახელწოდების ანთოლოგია, რომელიც რეპრესირებულ მწერლებს მიუძღვნა. აღსანიშნავია, რომ დაცხრილულ ავტორებში ლავრინენკომ მოიხსენია იმ დროისათვის აქტიურად მოღვაწე პ. ტიჩინა, მ. რილსკი და სხვანი. ყოველივე ეს იმით ახსნა, რომ მათმა შემოქმედებითმა ნიჭმა პროგრესი ვერ განიცადა, პირიქით დაემორჩილა ცენზურას. ლინა კოსტენკოს შემთხვევაში შიდა ემიგრაციით გამოწვეულმა ტკივილმა იგი აქცია მსოფლიო პოეტებად, ის თავიდან დაიბადა, რაც უფრო ავიწროებდნენ, მით უფრო ფართოვდებოდა მისი თვალსაწიერი. ამ საკითხზე ლინა კოსტენკოს შემოქმედების ანალიზის დროს უფრო დაწვრილებით შევჩერდებით. ფაქტი ერთია, „დიდმა ტერორმა“ შეიწირა მწერალთა როგორც ფიზიკური, ისე შემოქმედებითი სიცოცხლე.

ამ დროს კი ხელისუფლების მხრიდან „იქმნება“ ბედნიერი ცხოვრების ილუზია. მწერლები, „ადამიანის სულის ინჟინრები“, ახალი იმპერატივის წინაშე აღმოჩნდნენ. მათ უნდა ეწერათ ოდები პროლეტარიატის დიდ ბელადებზე, რომლებიც ბოლშევიკურ აგიოგრაფიაში ახალი ჰიპოსტასები იყვნენ. ამის გავლენით შეიქმნა მრავალრიცხოვანი პოემები და ლექსები კომპარტიის ბელადების შესახებ. პავლო ტიჩინა, მაქსიმ რილსკი, მიკოლა ბაჟანი და სხვანი წერდნენ ლექსებს ბელადებზე.

ემიგრანტთა ფრთა კი აკრიტიკებდა ბოლშევიკურ ტოტალიტარიზმს და ჭეშმარიტ უკრაინულ სულს მის საზღვრებს გარეთ ინახავდა (ეგგენი მაღანიუკი, ოლენა ტელიგა და სხვები).

ზემოაღნიშნულ პროცესების შესაბამის ლიტერატურულ დისკურსს

უკრაინაში სამამულო ომის თემატიკა ჩაენაცვლა. „დაიწყო სამამულო ომი და ახალმა ვითარებამ ახალი ამოცანები დააყენა მწერლობის წინაშე“ (ბაქანიძე 2004 : 45)

სამამულო ომის პერიოდში ქართული და უკრაინული ლიტერატურა, კვლავაც სიმბოლურად მოდელებს წარმოადგენენ. მათ აერთიანებთ საერთო პრობლემა და მათი შემოქმედება საოცრად ემსგავსება ერთმანეთს.

მეოცე საუკუნის პირველ ნახევარზე არანაკლებ დინამიკური და საინტერესო იყო 50-იანი წლები და მისი შემდგომი პერიოდი. წარმოდგენილად დიდი მასშტაბის რეპრესიების ტალღის გადავლამ და მეორე მსოფლიო ომის დასრულებამ ვითარება შედარებით შეარბილა. სრუშჩოვის მმართველობის ე.წ. „დათბობის“ („оттепель“) პერიოდმა საბჭოთა ხელოვნებასა ლიტერატურას საინტერესო არეალი გაუხსნა. განსაკუთრებული ფსიქოლოგიური და მორალური წნეხის შემდეგ, თავისუფლების პატარა ნაპერწკალმაც კი გრანდიოზული კულტურული ძვრები გამოიწვია საბჭოეთის კულტურაში.

აღსანიშნავია მსოფლიოში მიმდინარე პროცესებიც. მეოცე საუკუნის 50-იანი წლებიდან ევროპასა და შემდეგ ამერიკაში ახალი ბოჰემური მოძრაობები შეინიშნებოდა, რამაც მომდევნო ათწლეულებში ფურორი მოახდინა. საბჭოთა კავშირის ჩაკეტილი სივრცე მაინც ირეკლავდა მსოფლიო კულტურულ ნოვაციებს.

ამ დროს დიდი ბელადი გარდაიცვალა. „სტალინის სიკვდილი საბჭოთა კავშირის სამოცდაათწლიანი არსებობის შუა პერიოდში გადამწყვეტი მოვლენა გახდა. ეს იყო ერთი ეპოქის, შეიძლება ითქვას, ერთი სისტემის დასასრული. უზენაესი მეგზურის სიკვდილმა წარმოაჩინა, როგორც ამას ფრანსუა ფიურე წერს, „იმ სისტემის პარადოქსი, რომელიც თითქოს სოციალური განვითარების კანონებში ეწერება, მაგრამ, რომელშიც ყველაფერი ისეა დამოკიდებული ერთ კაცზე, რომ მისი გარდაცვალების შემდეგ სისტემამ დაკარგა რაღაც, მისთვის აუცილებელი.“ ამ „რაღაც აუცილებელის“ ერთ-ერთი უმთარესი მახასიათებელი იყო სახელმწიფოს მიერ განხორციელებული მრავალფეროვანი რეპრესიები. (კომუნიზმის... 2011: 238)

სწორედ XX საუკუნის 60-იანი წლებიდან, ე.წ. „დათბობის პერიოდში“, უკრაინულ ლიტერატურაში ჩნდება მწერლების ახალი ტალღა, „სამოციანელებად“ წოდებული უკრაინული ინტელიგენციის ძალიან

გამორჩეული ნაწილი, რომელმაც სრული ფურორი მოახდინა იმდროინდელ, სოციალისტური რეალიზმის იდეოლოგიით გამსჭვალულ, უკრაინულ ლიტერატურაში და არა მხოლოდ ლიტერატურაში. „საგანგებოდ უნდა აღინიშნოს, რომ სოციალიზმის ეპოქის ნგრევა 1950-1960 წლებს უკავშირდება“ (ნიუმენი 2005 :133)

გარდა ფიზიკური ანგარიშსწორებისა, მორალურადაც ცდილობდნენ ხალხის გატყვევას: „1920-იანი წლების შემდეგ პირველად, საბჭოთა ლიდერებმა დაუშვეს საკმაოდ ინტენსიური ემიგრაცია. ემიგრანტთა რაოდენობა სწრაფად გაიზარდა: 1960-იანი წლების მაჩვენებელი წელიწადში 12-ათასი იყო, 1979 წელს კი – დაახლოებით 70 ათასი. “ (რედვევი 2012: 66)

როგორც ვხედავთ რეპრესიების ერთ-ერთი ბერკეტი იძულებითი ემიგრაცია იყო, რაც ჩვენს სამოციანელ პოეტებს არ შეხებიათ, თუმცა არ შეხებიათ ქვეყნის დატოვების თვალსაზრისით, მხოლოდ ფიზიკურად, თორემ სხვა მხრივ, ყველანაირად შეზღუდულებს, ამ პერიოდში მოუწიათ შიდაემიგრაციაში ცხოვრება.

ამავდროულად საბჭოთა კავშირში შემავალი ხალხების რუსიფიკაცია კვლავ რჩებოდა კომუნისტური პარტიის ნაციონალისტური პოლიტიკის მთავარ მიმართულებად. უნდა აღინიშნოს, რომ უკრაინაში ეს პროცესი განსაკუთრებით მასშტაბურ ხასიათს ატარებდა, რადგან წიგნები იბეჭდებოდა ძირითადად რუსულ ენაზე, რაც უკრაინული ენის სტატუსს მნიშვნელოვნად აკნინებდა. ჰუმანიტარულ მეცნიერებებში უკრაინულენოვანი წიგნები ჭარბობდა, ხოლო დანარჩენი მეცნიერებებში ლიდერობდა რუსულენოვანი გამოცემები.

„სამოციანელებმა“ ღირსეულად გააგრძელეს ის ტრადიცია, რაც უკრაინული ლიტერატურის კლასიკოსებმა XX საუკუნემდე მოიტანეს. შემატეს მას მეტი სითამამე და არაორდინარულობა.

„სამოციანელობა“ იყო გამოვლინება არა მხოლოდ მწერალთა და კრიტიკოსთა, არამედ – მხატვრების, მუსიკოსების, არქიტექტორებისა და ზოგადად ყველა ხელოვანის ახალი იდეებისა. თუმცა, მწერალთა როლი, როგორც ერის წინამძღოლთა, განსაკუთრებით აღსანიშნავია და ჩვენი კვლევის საგანსაც სწორედ მათი მნიშვნელობის განსაზღვრა და საქართველოსთან კავშირის წარმოჩენა წარმოადგენს.

„სამოციანელებისთვის“ მთავარი იყო ის კრედი, რასაც ერქვა ჰუმანისტი

ადამიანის შექმნის იდეა, ისინი მუდამ შემოქმედებითი თვითგამოვლენის თავისუფლებისათვის იბრძოდნენ, მათ უჩნდებოდათ მსოფლიო მნიშვნელობის იდეები, ყოფითი რეაქციების ასახვით უახლოვდებოდნენ ფილოსოფიური აზროვნების იდეოლოგიურ პრინციპებს.

საინტერესოა, რომ საბჭოთა სივრცეში დათბობის პერიოდის ქართული და უკრაინული მოდელები ესოდენ სიმძლავრულია : „ განსხვავებულ სურათს იძლევა 50-60-იანი წლების, ე.წ. „ოტტოპელის“ ხანა... დაუფარავად იზრდება დასავლური ლიტერატურული ტენდენციების ზეგავლენა... ანტისაბჭოთა დისკურსის ეს პროდასავლური მოდელი, ცხადია, პოლიტიკური ლიბერალიზაციის შედეგია...“ (რატიანი 2010: 54)

1.2. ლიტერატურული პროცესი XX საუკუნის 60-იანი წლების უკრაინაში.

ვიდრე სოციალისტური რეალიზმი ოფიციალურ სახელოვნებო მიმდინარეობად გაფორმდებოდა მთელი საბჭოთა კავშირის მასშტაბით, მანამდე ლიტერატურა და ხელოვნება მოდერნიზაციისა და ახალი ორიენტირების ძიებაში იყო; ეს ტენდენციები თავისთავად აისახა უკრაინულ ლიტერატურულ-კულტურულ დისკურსზე. შეიძლება ითქვას, რომ მოდერნიზაციის შეუქმნებელი ტალღა უკრაინულ მწერლობაში ღვსია უკრაინკას შემომქმედებიდან იღებს სათავეს, რომელსაც უკვე მისი გარდაცვალების შემდეგ ავანგარდისტები გადაიბარებენ.

მიხაილო სემენკო ავანგარდისტთა ყველაზე გამოკვეთილი ლიდერი იყო, თუმცა ავანგარდულ-ფუტურისტულ ექსპერიმენტებში გეო შკურუპის თავისი ადგილი უკავია. 1922 წელს გამოქვეყნებული მისი კრებული „ფსიქოთეზა“ მოდერნისტული, ავანგარდისტული და, რაც მთავარია, ურბანისტული ტექსტების სინთეზს წარმოადგენს. გაცილებით ეპატაური აღმოჩნდა მისი მეორე კრებული „ბარაბანი“ (1923). შკურუპის ნოვატორულ პოზიციებს უკავშირდება ასევე მარინისტული ლექსების გაჩენა, რომელსაც ზოგიერთი მკვლევარი ნეორომანტიკულ მიმდინარეობას მიაკუთვნებს. გეო შკურუპი ყველაზე ადრე მოექცა ბოლშევიკების ყურადღების არეალში. 1934 წლის დეკემბერში იგი ბოლშევიკურმა ხელისუფლებამ შეიპყრო და გაასამართლა. 1937 წლის 25 ნოემბერს სოლოვეცკის კუნძულზე დახვრიტეს.

კიევისა და ხარკოვის ლიტერატურული ბოჰემა უაღრესად საინტერესო და იმ დროისათვის თანამედროვე მოვლენა იყო. უკრაინული პოეზიის დენდები იკრიბებოდნენ ნიკოლაივსკისა და ხრეშჩატიკის ქუჩის კვეთაზე მდებარე კაფეში

„XIAM“ („მხატვრები, ლიტერატორები, მსახიობები, მუსიკოსები“), სადაც პოეტური პერფორმანსები, ეპატაჟი ყოველდღიური მოვლენა იყო. აქ იკრიბებოდნენ როგორც უკრაინელი, ასევე რუსი პოეტები და მწერლები. ცნობილია, რომ ოსიპ მენდელშტამი აქ კითხულობდა თავის ლექსებს, მიხეილ ბუღაკოვს ეს კაფე მოხსენიებულიც კი აქვს რომანში „თეთრი გვარდია“ რუსული აბრევიატურით „ИРАХ“ (პოეტები-რეჟისორები-მსახიობები-მხატვრები).

ეს ექსპერიმენტები ხდებოდა სწორედ იმ დროს, როდესაც „ყველაფერი აკრძალული იყო, რაც არ იყო ნაბრძანები“ (გრ. რობაქიძე). უკრაინელი ლიტერატურათმცოდნე მ. ნაენკო სემენკოზე მსჯელობისას იშველიებს ასეთ ფაქტს: „1934 წელს, როდესაც შეიქმნა საკავშირო მწერალთა კავშირი, სხდომის ერთ-ერთ დღეს დელეგატებს შორის მოულოდნელად გავრცელდა დაახლოებით ასეთი შინაარსის ბარათი: „ჭეშმარიტი ლიტერატურა ნამდვილად მოაქციეთ გისოსებში, მაგრამ თქვენ, ვინც აქ შეკრებილხართ, სუყველა ერთიანად უნდა მოგისროლოთ სანაგვეზე...“ სამი წლის მანძილზე უშიშროების სპეცსამსახურები „ეძებდნენ“ ამ ტექსტის ავტორს, 1937 წელს დააპატიმრეს და გაასამართლეს სასჯელის უმაღლესი ზომით – დახვრეტა – ქონების კონფისკაციით. სსრკ-ის სამხედრო პროკურატურამ 1937 წლის 17 აპრილს განაჩენი აღასრულა.“ (ნაენკო, 2008: 767). მ. სემენკო დახვრიტეს, რამეთუ ხელოვნება, რომელსაც იგი ქმნიდა, ნამდვილად არ ყოფილა ნაბრძანები ავტორიტარული ხელისუფლებისგან.

მასობრივი რეპრესიების დასაწყისად მიიჩნევა 1933 წლის მაისი, როდესაც გაასამართლეს მიხაილო იალოვი, ხოლო ხარკოვში თავი მოიკლა მიკოლა ხვილოვმა. კულმინაციური მომენტს რეპრესიულმა რეჟიმმა 1937 წლის 3 ნოემბერს მიაღწია, როდესაც დიდი ოქტომბრის რევოლუციის 20 წლისთავის იუბილეს შემდეგ სოლოვეცკის ბანაკში დახვრიტეს ლეგენდალური რეჟისორი ლეს კურბასი. უკრაინელი ბურჟუაზიული ნაციონალისტების სიაში აგრეთვე შედიოდნენ: მიკოლა კულიში, ვალერიან პიდმოგილნი, პაველ ილიპოვიჩი, ვალერიან პოლიშუკი, გრიგორი ეპიკი და სხვები... ეს იყო ის საშინელი ტრაგედია, რამაც დასაწყისიდანვე შეცვალა მეოცე საუკუნის უკრაინული კულტურის განვითარება.

მიუხედავად აღნიშნული სირთულეებისა, მეტად მძიმე გარემოებებისა, ლიტერატურას არაფერი დაჰკლებია, საბჭოთა რეჟიმი იქცა მშობლად

მრავალფეროვანი ჟანრებისა: „ანტისაბჭოთა ლიტერატურული დისკურსი, გამომდინარე რეპრეზენტაციული მოდელების მუდმივი ძიებებიდან, საბჭოთა პერიოდის ლიტერატურის ჟანრული მრავალფეროვნების გენერატორადაც გვევლინება“ (რატიანი. 2011: 53).

თანამედროვე უკრაინელი მკვლევარი, ლიტერატურათმცოდნე, მიხაილო ნაენკო წერს: „სამოციანელები“ წარმოადგენდა დიდ ჯგუფს, მაგრამ მთავარია მათ შორის ვინ იყო პირველი“ (ნაენკო 2008:1005), მსჯელობას ავტორი თავისივე შემოთავაზებით ასრულებს: „დმიტრო პავლიჩკოს და ლინა კოსტენკოს პოეტური კრებულები უკრაინულ შემოქმედებაში ახალი მოტივების დამკვიდრების წინაპირობად იქცა“ (ნაენკო 2008:1005) .

„სამოციანელთა“ თაობა სტალინის პიროვნების კულტის დაცემის მოწმე გახდა. ამ თაობის ფასეულობათა სისტემაში გაჩნდა საბჭოთა მორალური კოდექსისათვის მოულოდნელი ინდივიდუალიზმი, თავისუფლების თვითგამოხატვის კულტი, სკეპტიციზმი, კლასობრივი მიდგომის სუროგატული პრემისიებისაგან თავისუფალი ჰუმანიზმი და კულტურული გემოვნების კოსმოპოლიტურობა; ასახიერებდა სამოციანელთა საზოგადოებრივ-კულტურული მიმდინარეობის სულიერ ფენონმენს. თვითონ ტერმინი „სამოციანელები“ კი აქტიურად გამოიყენებოდა სამოციანი წლების დასაწყისიდან.

სამოციანელთა მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბებაში მნიშვნელოვან ფაქტად იქცა დასავლური ჰუმანური კულტურის გავლენა. სხვადასხვა გზებით, ძირითადად კი თარგმანების დახმარებით, უკრაინაში მოხვდა ე. ჰემინგუეის, ა. კამიუს, ა. სენტ-ეკზიუპერის, ფ. კაფკასა და სხვათა თარგმანები. ახალი აღმოჩენა იყო ნეორეალიზმის ეპოქის იტალიური კინო. მხატვრები ხელახლა ჩასწვდნენ იმპრესიონისტებს, ვან გოგს, მოდილიანის, მექსიკურ მონუმენტალურ მხატვრობასა და სკულპტურას. დასავლური კულტურის მიღწევებმა ხელი შეუწყო ზოგადსაკაცობრიო ფასეულობათა სტატუსის ამაღლებას, ინტელიგენციის ახალგაზრდა თაობის შექმნის მოდერნიზაციას, გაიზარდა უკმაყოფილება „სოციალისტური რეალიზმის“ მიმართ. ამ ძვრების კანონზომიერი საფეხური იყო საზოგადოებრივი კულტურის, მისი სიმდიდრის მიმართ ინტერესის გაღვივება. საბოლოოდ, „უფროსი ძმის“ ჩრდილქვეშ წარმოიქმნა საკუთარი კულტურის განსაზღვრის აუცილებლობა მსოფლიო კულტურის კონტექსტში. ინტელიგენციის ახალ თაობას, გარდა თავისუფლების

სურვილისა და ინფორმაციის წოდებისა, ჰქონდა უდიდესი ნიჭი და გემოვნება. მოხდა ფასეულობათა გადაფასება: „სამოციანელები“ მიიჩნევდნენ, რომ მათ ჰქონდათ ფუფუნების, გრძნობების გამოხატვისა და სილამის უფლება. შედეგად, სამოციანელთა შემოქმედება და საქმიანობა ნამდვილი უფსკრული აღმოჩნდა იდეოლოგიით მოცული კულტურის მრავალწლიან სისტემაში. ი. დრაჩის, ლინა კოსტენკოს, ვინგრანოვსკისა და სხვათა პოეტური სადამოები ათასკაციან აუდიტორიებს იტევდა. ეს რაც შეეხება ლიტერატურას. კინემატოგრაფიაში კი ახალ ტალღას წარმოადგენდნენ ს. ფარაჯანოვი, ი. ილენკო. ლ. ოსიკა. ჰუმანიტარულ მეცნიერებებში გამოჩნდა ახალი სახელები და იდეები. რა თქმა უნდა, „სამოციანელთა“ წრე მნიშვნელოვნად ფართო იყო. მისკენ ისწრაფოდნენ ახალგაზრდა მეცნიერები, მასწავლებლები, შესაბამისად, სრულად ლოგიკური აღმოჩნდა უმაღლესი პარტიული ორგანოების შფოთი.

მნიშვნელოვანი ფაქტია, რომ ხრუშჩოვის მმართველობისას ე.წ. „დათბობის“ პერიოდმა და დესტალინიზაციის პროცესებმა, რეჟიმის ლიბერალიზაციამ კულტურის, მეცნიერების სფეროში ახალი ტენდენციები გააჩინა. უკრაინული ინტელიგენციის ახალმა თაობამ აქტიური კამპანია წამოიწყო უკრაინული ენის დასაცავად.

ამ პერიოდიდან დაიწყო მთელი რიგი ფუნდამენტური ნაშრომების შექმნა უკრაინული ენის, ლიტერატურის ისტორიის შესახებ (ექვსტომეული „უკრაინულ-რუსული ლექსიკონი“, თერთმეტტომეული „უკრაინული ენის განმარტებითი ლექსიკონი“, „უკრაინული ლიტერატურის ისტორია“, ექვსტომეული „უკრაინული ხელოვნების ისტორია“...).

ლიტერატურა რეჟიმის მარწუხებში მაინც ვერ მოაქციეს. რაც მეტი იყო ზეწოლა, მით მეტი იყო მწერალთა პროტესტი და მათ შესანიშნავი ნაწარმოებები დაუტოვეს ისტორიას, თუმცა აქვე უნდა ითქვას, რომ ცნობილმა „საბჭოთა აბსტრაქციონიზმმა“ მოიცვა ლიტერატურა. აკაკი ბაქრაძე ნაშრომში „მწერლობის მოთვინიერება“ ეხმაურება გაზეთ „ლიტერატურულ საქართველოში“ ლიტერატურის დადებითი გმირის აღწერილობას: „კი მაგრამ, რომელი ლიტერატურის გმირი არ არის სიყვარული, კეთილშობილება, ნდობა, მოვალეობა, სილამაზე, მშვენიერება, სიკეთე? დედამიწის ზურგზე არ არსებობს და არც იარსებებდა მწერლობა, რომელიც ზემორემოსხენიებულ გრძნობებსა და თვისებებს არ უმდერის და არ უმდეროდა. თუ ასეა, მაშინ საბჭოთა

ლიტერატურა რით განსხვავდება ადრინდელი მწერლობისაგან? რაღადა სჭირდება ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპი? ან სოციალისტური რეალიზმი რაღაა? უკვე აღარ იციან, რა თქვან. ამიტომ სიტყვით არც ერთი ქვეყნის ლიტერატურაში არ ებრძვიან ფორმალიზმს და აბსტრაქციონიზმს ისე, როგორც საბჭოურ ლიტერატურაში, ხოლო საქმით არც ერთი ქვეყნის ლიტერატურა არ არის ისე ფორმალისტური და აბსტრაქციული, როგორც საბჭოური. ეს ბუნებრივიც არის. დღეს თეორიულად საბჭოური ლიტერატურა აღიარებს მწერლობის პარტიულობის პრინციპს, პრაქტიკულად კი ცდილობს თავი აარიდოს, გაექცეს მას. თეორიისა და პრაქტიკის შეუსაბამობა-შეურიგებლობამ დაბადა საბჭოური აბსტრაქციონიზმი“ (ბაქრაძე 1990: 61), ივან დიუბას „ეპოქის მაჯისცემა“ ანალოგიური კონცეფციის მატარებელია.

12.1. „ნიუ-იორკის ჯგუფი“. 60-იანელთა მოძრაობაში უნდა გამოვეყოთ ის ლიტერატურული სკოლები, რომლებიც ჩამოყალიბდა მაშინდელ უკრაინაში და რომელთა გარეშე არც სამოციან წლებზე და არც „სამოციანელ“ პოეტებზე საუბარი მართებული არ იქნება.

„ნიუ-იორკის ჯგუფის“ პოეტები მეოცე საუკუნის უკრაინული მწერლობის ისტორიაში განსაკუთრებულ ადგილს იკავებენ. „მათი პოეზია ორ მნიშვნელოვან წყაროზე დაყრდნობით არსებობდა – მშობლიური, უკრაინული პოეზიის, 20-30-იანი წლების „დაცხრილული აღორძინების“ და ახალი, დასავლეთევროპული და ამერიკული ლიტერატურის ტრადიციებზე“(ტკაჩუკი, 2014: 441) .

ფაქტობრივად „სამოციანელობა“ დაიწყო 50-იანი წლებიდან უკრაინელი ინტელიგენციის დიასპორულ ნაწილში. სწორედ მაშინ გამოჩნდა პოეტთა გაერთიანება „ნიუ-იორკის ჯგუფის“ სახელწოდებით. ეს იყო თავისებური ნაციონალური ჯგუფი, რომელიც ოცნებობდა დიდებულ ლიტერატურაზე. მათთვის წამყვანი იყო დასავლური ღირებულებები.

„ნიუ-იორკის“ ჯგუფის პოეტები, ისევე როგორც „კიევის სკოლის“ წარმომადგენლები, გაცილებით უფრო მწვავედ განიცდიდნენ იმ საკითხებს, რომლებზედაც „სამოციანელები“ აქტიურად წერდნენ თავიანთ ნაწარმოებებში.

„ნიუ-იორკის სკოლის“ პოეტებს წარმომადგენდნენ: ბოგდან ბოიჩუკი, ბოგდან რუბჩაკი, იური ტარნავსკი, პატრიცია კილინა, ემა ანდიევსკა, ვერა ვოვაკი, ენია ვასილკივსკა, იური კოლომიეცი და სხვები. ეს ჯგუფი წარმოიშვა მეოცე

საუკუნის 50-იან წლებში. იმ პერიოდის ახალგაზრდა შემოქმედები – პოეტები და მხატვრები ყოველი კვირის ხუთშაბათს, შაბათსა და კვირას იკრიბებოდნენ ნიუ-იორკის უკრაინულ კვარტალში მდებარე რესტორანში „ორქიდეა“, სადაც ისინი საუბრობდნენ შემოქმედებით, კულტურისა და ხელოვნების სფეროს სიახლეებზე, სწორედ აქ ჩაისახა იდეა პოეტური კრებულების გამოცემის თაობაზე. ჯგუფის ორგანიზატორებიცა და სულისჩამდგმელნი იყვნენ ბოგდან ბოიჩუკი და იური ტარნავსკი.

„ნიუ-იორკის ჯგუფის“ პოეტთა ესთეტიკური კონცეფცია ორიენტირებული იყო თანამედროვე ტენდენციებზე, რაც გამოიხატებოდა ახალ სალექსო ფორმებში, რომელიც დასავლეთევროპულ და ამერიკულ პოეზიაში დომინირებდა – ეს იყო თავისუფალი ლექსი, ვერლიბრი.

მათი შემოქმედებითი გზა უთუოდ მოგვაგონებს „სამოციანელების“ იმ შეკრებებს, რომლებიც ი. სვიტლიჩნის ბინაში, ლიტერატურული სალონის ტიპის შეხვედრებს ემსგავსებოდა.

ლიტერატურათმცოდნე ივან სვიტლიჩნი მიუღებელი პერსონა იყო კომუნისტური ხელისუფლებისათვის. ამ სტატუსის გამო სვიტლიჩნი განსაკუთრებული თვალთვალის ობიექტი იყო სახელმწიფო სამსახურების მხრიდან. როგორც ცნობილი გახდა, მისი ოჯახის წევრები და მასთან დაკავშირებული ყველა მნიშვნელოვანი მომენტი მკაცრი კონტროლის ქვეშ იყო, ისმინებოდა მისი ბინის ტელეფონი და ა. შ. 1965 წლის 31 აგვისტოს უშიშროების სამსახურმა ივან სვიტლიჩნის ბინაში ჩხრეკა ჩაატარა, იმ დროს როდესაც იქ თავად ივან სვიტლიჩნი არ იმყოფებოდა. ხელისუფლებისთვის კარგად იყო ცნობილი, თუ რას წარმოადგენდა ივან სვიტლიჩნის ბინა – იქ იკრიბებოდნენ სამოციანელთა თაობის წარმომადგენელი ხელოვანი ადამიანები და განიხილავდნენ თანამედროვე უკრაინული კულტურის საკითხებს; როგორც უკვე აღვნიშნეთ, მისი სახლი ერთგვარი ალტერნატიული ცენტრი გახდა საბჭოთა უკრაინაში. ეს ფაქტორი ხელისუფლებისათვის ძალიან გამაღიზიანებელი აღმოჩნდა. ჩხრეკა არაერთხელ განმეორდა მის სახლში და ორი კვირის შემდეგ სვიტლიჩნის მეუღლეს სპეცსამსახურების წარმომადგენლებმა შეატყობინეს მისი დაკავების ამბავი. ი. სვიტლიჩნისთან ერთად დააპატიმრეს ახალი თაობის ფერმწერი პანას ზალივახა, ასევე ახალგაზრდა და პროგრესული ინტელიგენციის წარმომადგენელი,

ლიტერატურათმცოდნე მიხაილო კოსივი, ცნობილი დისიდენტი მიხაილო გორინი და სხვები.

ვითარება კიევში საკმაოდ იძაბებოდა. დასახელებული მოღვაწენი, ყველა ერთი ბრალდებით იყვნენ დაკავებული – ანტისაბჭოთა აგიტაცია და პროპაგანდა, თვითგამოცემების, ე.წ. „სამიზდატების“ მომზადება და გავრცელება. ივან სვიტლიჩნიმ საკმაოდ მძიმე პირობებში იცხოვრა ბანაკში, შიმშილობდა არ ეგუებოდა რეჟიმს, რის გამოც მის მიმართ რეპრესიები კიდევ უფრო მძაფრდებოდა.

60-იანი წლების უკრაინული ლიტერატურული პროცესის უკეთ გააზრებისათვის მიმოვიხილოთ „ნიუ-იორკისა“ და „კიევის სკოლის“ წარმომადგენლების მოკლე ბიოგრაფია.

ნიუ-იორკის ჯგუფის ერთ-ერთი თვალსაჩინო წარმომადგენელი ბოგდან ბოიჩუკი დაიბადა 1927 წლის 11 ოქტომბერს ტერნოპოლის ოლქში. მეორე მსოფლიო ომის პერიოდში ცამეტი წლის ემაწვილი აღმოჩნდა გერმანიაში, ბავარიის მიწაზე, ქალქ აშაფენბურგში, გადასახლებულთა ბანაკში. აქ მან დაამთავრა გიმნაზია. 1949 წელს გადავიდა ნიუ-იორკში და ჩააბარა კოლეჯში. ამ ქალაქში დამკვიდრება მისთვის საკმაოდ რთული აღმოჩნდა, თავის სარჩენად მას სხვადასხვა მძიმე სამუშაოების შესრულება უწევდა.

ბოგდან ბოიჩუკის პირველი პოეტური კრებული „ტკივილის დრო“ გამოიცა 1975 წელს. ლიტერატურათმცოდნე მიკოლა ტკაჩუკი ბ. ბოიჩუკის პოემაში „დედამიწა იყო გავერანებული“ (1959 წელს გამოიცა) ხუან რამონ ხიმენესის შემოქმედების გავლენის კვალს ხედავს, ისევე როგორც ზოგადად მის შემოქმედებაში ტომაზ სტერნზ ელიოტისა და სემუელ ბეკეტის შემოქმედების გავლენის კვალს შენიშნავს.

ბოგდან ბოიჩუკის შემდგომი კრებულები „სახსოვრად სიყვარულით“ (1963), „ლექსები მეხიკოსთვის“ (1964), „ბრძენის სხეული“ (1967) „რჩეული ლექსები“ (1968) , „მესამე შემოდგომა“ (1991) „სიყვარულისა და ღოცვის ლექსები“ (2002) გამოიცა კიევში. იგი ცნობილი მთარგმნელია როგორც ინგლისური და ესპანური ლიტერატურისა უკრაინულად, ისე პირიქით უკრაინული ლიტერატურისა ესპანურად. თარგმნა ბოგდან იგორ ანტონიჩისა და ივან დრაჩის შემოქმედება ინგლისურად.

ასევე მნიშვნელოვანი ფიგურაა ბოგდან რუბჩაკი. დაიბადა 1935 წლის 6 მარტს

ქალაქ კალუშში. 1948 წელს იგი დედასთან ერთად გადასახლდა ამერიკაში, ჩიკაგოს შტატში, დაამთავრა როჯერსის უნივერსიტეტი და დაიცვა სადოქტორო დისერტაცია. მუშაობს ჩიკაგოში, ილინოისის უნივერსიტეტში სლავური ენებისა და ლიტერატურის პროფესორად.

ბოგდან რუბჩაკის ლექსების პირველი კრებული „ქვის ბაღი“ 1956 წელს გამოიცა. მას მოჰყვა კრებულები: „უსამშობლო გოგონა“ – 1963წ., „საკუთარი მეტსახელი“ – 1967წ.

ბოგდან რუბჩაკმა უკრაინულად თარგმნა ჰერმან ჰესეს, რაინერ მარია რილკეს, რობერტ ლუის სტივენსონისა და სხვათა შემოქმედება. იგი ცნობილია როგორც ლიტერატურათმცოდნე, იკვლევს ტარას შევჩენკოს, მიხაილო კოციუბინსკის, ბოგდან ივან ანტონიჩისა და „ახალგაზრდა მუზის“ პოეტებს.

ნიუ-იორკის სკოლის მომღვწეო წარმომადგენელი იური ტარნავსკი დაიბადა 1934 წლის 3 თებერვალს ლვოვში. მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ ოჯახთან ერთად გაემგზავრა საცხოვრებლად გერმანიაში და იქვე დაამთავრა გიმნაზია. 1952 წელს გერმანიიდან ამერიკაში გადავიდნენ საცხოვრებლად, სწავლობდა ნიუ-ჯერსის ტექნოლოგიურ ინსტიტუტში სპეციალობით ინჟინერ-ელექტრიკოსი, შემდეგ ნიუ-იორკის უნივერსიტეტის ფილოლოგიის ფაკულტეტზე. მის მსოფლმხედველობასა და შემოქმედებაზე დიდი გავლენა იქონიეს ეგზისტენციალისტების ჟან პოლ სარტრისა და ალბერ კამიუს შემოქმედებამ“ (ტკაჩუკი, 2014: 460). ლექსების წერა დაიწყო სტუდენტობის პერიოდიდანვე, ამ პერიოდის მისი ლექსები ძირითადად ამერიკული, ურითმო პოეზიის ნიმუშები იყო. ავტორია შემდეგი პოეტური კრებულებისა „ცხოვრება ქალაქში“ (1956), „შუადღისას მინდორში“ (1960), „იდეალიზებული ბიოგრაფია“ (1964), „მოგონებები“ (1964), „ესპანეთის გარეშე“ (1967) „აი, როგორ თანავიგრძნობ“ (1978). უკრაინაში გამოიცა მისი კრებულები „არაფრის გარეშე“ (1991), პროზის კრებული „არ ვიცი“ (2000) და სხვ. მისი პირველი კრებული „ცხოვრება ქალაქში“ ურბანისტული ტექსტების პოეზიას წარმოადგენს, რომელშიც იგრძნობა ქალაქური ტექსტებისა და გარკვეულწილად ავანგარდისტების გავლენის კვალი.

„ნიუ-იორკის ჯგუფის“ პოეტები ინტერესით აკვირდებოდნენ საბჭოთა უკრაინის კულტურულ პროცესებს. მათ აინტერესებდათ ახალი სახეების

გამოჩენისა და პოპულარობის საკითხები, ოფიციალური კრიტიკა და მათი ადრესატები. 1975 წლის თებერვალში ბოგდან ბოიჩუკმა მიუნხენში გამოშვებულ უკრაინულ ემიგრანტთა ჟურნალში „თანამედროვეობა“ გამოაქვეყნა წერილი სათაურით „არასრული შეხედულება ლიტერატურულ სიტუაციაზე უკრაინაში“. წერილში იგი ხაზს უსვამს იმ გარემოებას, რომ უკრაინული საბჭოთა ლიტერატურა არის პროვინციულ საწყისებზე და ჭეშმარიტი ხელოვნებისგან შორს დგას. „გამეფებულია მხატვრული ტექსტების პოლიტიკური ინტერპრეტაცია, რომელიც სასიკვდილო განაჩენივითაა ნადვილი თანამედროვე ლიტერატურული პროცესისათვის“ (თანამედროვეობა 1974: 40).

მოგვიანებით ბოიჩუკი „ნიუ-იორკის ჯგუფის“ შესახებ მსჯელობისას ცალსახად აღნიშნავს, რომ მათი დაბადება და მოღვაწეობა ემთხვევა ორ ძირითად ნაციონალურ ლიტერატურულ პროცესს, ესაა „პრადის სკოლის“ პროექტთა და შემოქმედთა მოღვაწეობა (ეგგენი მაღანიუკის, სტეპანოვიჩისა და ლატურინსკას) და უკრაინაში კი „სამოციანელების“ პროგრესულ მოძრაობას, ორივე მიმართულებას იგი მიიჩნევს პატრიოტულ და მნიშვნელოვან ფაქტად ურთულესი ეპოქის პირობებში.

„ნიუ-იორკის ჯგუფის“ მწვერალთა შემოქმედება მიუწვდომელი დარჩა დაახლოებით 60-იანი წლებამდე, ხოლო 1966 წელს მათ „ფიზიკურად“ გაეცნო ივან დრაჩი და დ. პავლიჩკო, რომლებიც იმყოფებოდნენ აშშ-ში, ეუთოს რიგით სესიაზე უკრაინის სსრკ-დან დელეგატებად. ამ გაცნობას გაეგონა არ მოუხდენია „ნიუ-იორკის ჯგუფის“ მწერლებისა და წამყვანი სამოციანელების დაახლოებაზე, არ მოხდა ამ ორი ჯგუფის ერთმანეთთან დაკავშირება, თუმცადა ორივემ გააცნობიერა, რომ ისინი იმყოფებოდნენ მხატვრული აზროვნების მოდერნიზაციის გზაზე, ამის შემდეგ გაჩნდა იდეა, რომ უკრაინაში დაბეჭდილიყო მათი წიგნები. სამწუხაროდ, ეს განზრახვა საბჭოთა „რკინის ფარდის“ გამო ვერ განხორციელდა. ფარდის მიღმა აღმოჩნდნენ დ. პავლიჩკო და ი. დრაჩი.

„ნიუ-იორკის სკოლა“ იყო უკრაინელი ემიგრანტებისაგან დაკომპლექტებული, სამშობლოსგან ძალიან შორს, მაგრამ საერთო პრობლემებით ერთმანეთთან დაახლოებული საზოგადოება, რომელმაც თავისი კოლორიტულობით ნამდვილად თქვა თავისი სიტყვა და გაამდიდრა უკრაინული ლიტერატურა.

გარდა „ნიუ-იორკის სკოლისა“, „სამოციანელთა“ წრეში უნდა გამოვეყოთ უმნიშვნელოვანესი მოვლენა – „კიევის სკოლა“.

კიევის სკოლის პროექტებს მიეკუთვნებიან: ვასილ გოლობოროდკო, ვიქტორ კორდუნი, ვასილ რუბანი, მიკოლა ვორობიოვი, მიხაილო გრიგორივი, მიხაილო საჩენკო, ივან სემენენკო, სტანისლავ ვიშენსკი, ვალერი ილია და სხვები. ის (კიევის სკოლა) ჩაისახა 60-იან წლებში, მაგრამ არ გაუგრძელდება „სამოციანელების“ ესთეტიკური ძიებანი. მათ ჰქონდათ ორმაგი უნიკალური პოლიტიკური პოზიცია (ტკაჩუკი 2014: 461).

კიევის სკოლის წარმომადგენლებს, „სამოციანელებისგან“ განსხვავებით, შემოქმედების ნაციონალური კონცეფცია ჰქონდათ გამძაფრებული, შედეგად მათ ლირიკაში გამოიხატა უკრაინელი ხალხის ცხოვრების ჭკუშმარტი დრამატიზმი, ერის ეგზისტენციალური სული. ვიქტორ კორდუნის სიტყვებით რომ ვთქვათ, მათ ახასიათებდათ არა ეთნოგრაფიული „ნომინაციურობა“, არამედ მითოლოგიური ცნებები ხალხის თვითმყოფადობის შესახებ. ცნობილია, რომ რამდენიმე ჯგუფმა მაშინდელ რეჟიმთან არ ითანამშრომლა, ამიტომაც ისინი ტოტალიტარულმა სისტემამ სასტიკ მოწინააღმდეგედ გამოაცხადა. ეს შემოქმედები გამოითიშნენ ლიტერატურული პროცესიდან, ათეული წლები ვეღარ ბეჭდავდნენ ნაწარმოებებს, მხოლოდ 80-90-იან წლებში შეძლეს საკუთარი შემოქმედების ხელახალი რეალიზაცია.

დიდება და პატივი უკრაინულ პოეზიას, როგორც მკაფიოდ გამოხატულ ეროვნულს და თვითმყოფადს მსოფლიოში, მოუტანა ვასილ გოლობოროდკომ. რომ მისი ფენომენი კრიტიკოსმა ივან ძიუბამ აღმოაჩინა. ვ. გოლობოროდკო თავისი ვერლიბრებით, რომელიც ეწინააღმდეგებოდა პოეზიაში სოცრეალიზმის იმიტაციას, ხსნიდა უკრაინელი ლირიკის ახალ შესაძლებლობებს.

ვასილ გოლობოროდკოს სახელი და გვარი 90-იან წლებამდე ტაბუდადებული იყო. 1970 წლიდან იგი მშობლიურ სოფელში ცხოვრობდა, მუშაობდა შახტაში, ასევე კოლმეურნეობაში, მაგრამ მუდმივად იმყოფებოდა მარეპრესირებელი ორგანოების ზედამხედველობის ქვეშ, პოეტი 20 წლით ამოვარდა უკრაინული ლიტერატურული პროცესიდან.

„კიევის სკოლის“ წარმომადგენლები (ვ. კორდუნი, ვ. გოლობოროდკო, მ. გრიგორივი, მ. ვორობიოვა), აღნიშნავენ თანამდეროვე უკრაინელი კრიტიკოსი ლუდმილა დუდარენკო, - იმ ესთეტიკურ საწყისებზეა დაფუძნებული, რომელიც

60-იან წლებში ახალგაზრდა ნოვატორებმა (ი. ძიუბამ, ი. დრანმა, ვ. სტუსმა) დაამკვიდრეს“ (დუდარენკო 2009:13).

უკრაინელი ლიტერატურათმცოდნე, ივან ფიზერის აზრით, „სამოციანელების“ პოეზია შეიცავს „პრადის სკოლის“ პოეტების ელემენტებს, რომელიც შესაძლებელია სრულიად შემთხვევითი მოვლენაც იყოს, იმდენად რამდენადაც, რეპრესიებს გადარჩენილმა უკრაინულმა პოეზიამ თავისი ბუნებრივი განვითარება „პრადის სკოლის“ სახელით ცნობილ პოეტთა შემოქმედებაში პოვა.

„კიევის სკოლამ“ მეოცე საუკუნის უკრაინული ლიტერატურის ისტორიაში სამართლიანად დაიკავა თავისი კუთვნილი ადგილი. დღესდღეისობით შეგვიძლია ვამტკიცოთ, რომ შემოქმედთა ეს წრე ნაციონალური კულტურის სულიერი თუ ესთეტიკური მოთხოვნების თვალსაზრისით მოწოდების სიმაღლეზე აღმოჩნდა“ (დუდარენკო 2009: 18). საინტერესოა ტარას შევჩენკოს სახელობის კიევის ნაციონალური უნივერსიტეტის, პროფ. იური კოვალივის მოსაზრებაც: „კიევის სკოლის“ გარეშე დღეს ჩვენთვის შეუძლებელია მეოცე საუკუნის მეორე ნახევრისა და ოცდამეერთე საუკუნის დასაწყისის ლიტერატურული პროცესის წარმოდგენა. გარდა იმისა, რომ მან განსაზღვრა სამომავლო ესთეტიკური კრიტერიუმები, ამავდროულად ახალგაზრდა ტალანტების სახით აქციის სახე მიიღო. ამ ახალგაზრდებმა თავისი შემოქმედებით ფსევდოსულიერი სოცრეალიზმის ნგრევა მოახდინეს, დაანგრეს ეგრეთწოდებული „პარტიული პოლიტიკა მხატვრულ ლიტერატურაში“ (კოვალივი 2009: 3).

ახალგაზრდა ხელოვანთა და ლიტერატორთა ეს პლეადა გამოვიდა შემოქმედების თავისუფლების გასაფართოებლად პიროვნული კულტურის დასაცავად ტოტალური რუსიფიკაციის წინააღმდეგ, დემოკრატიული საზოგადოების აღსადგენად. ამგვარად ჩამოყალიბდა გარემო, რომელიც ზემოაღნიშნული პროცესების თანხლებით სულდგმულობდა.

„ნიუ-იორკისა“ და „კიევის“ ლიტერატურული სკოლები უკრაინული ლიტერატურული პროცესის განუყოფელი ნაწილია და ვფიქრობთ, დიდძალ მასალას წარმოადგენს თანამედროვე კვლევებისათვის.

1.2.2 სამოციანელთა მოძრაობის ძირითადი მარკერები.

1997 წელს ტარას შევჩენკოს სახელობის კიევის ნაციონალური უნივერსიტეტის, მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის ტარას შევჩენკოს სახელობის ლიტერატურის ინსტიტუტისა და უკრაინის მწერალთა კავშირის ერთობლივი კონფერენცია მიემდგვნა „სამოციანელებს“ („სამოციანელობა“ როგორც მოვლენა. მისი ზოგად-ესთეტიკური ხასიათი ძირითადი პრობლემები და შედეგები). კონფერენციაზე მკვეთრად განისაზღვრა სამოციანელთა მოღვაწეობის მნიშვნელობა ეროვნულ საქმეში. „სამოციანელები“ დარჩნენ იმ ადამიანებად, რომლებიც ყოველთვის, ნიებისმიერ სიტუაციაში თავს გრძნობდნენ მოძველებული დოგმებისა თუ სტერეოტიპებისაგან თავისუფლად.

„სამოციანელების“ მოღვაწეობაში მრავალი ისეთი ფაქტორია, რაც უდავოდ ცალკე კვლევას იმსახურებს.

1953 წელს გამოიცა დმიტრო პავლიჩკოს სადებიუტო წიგნი „სიყვარული და სიძულვილი“, ხოლო 1957 წელს ლინა კოსტენკოს „მიწის სხივები“, ეს კრებულები იდეურად და სტილისტურად სამოციანელობის წინაპირობად იქცა. რასაკვირველია, კრებულთა გამოცემა არ უზრუნველყოფდა „სამოციანელთა“ განსაკუთრებულობას. თვითგამოცემათა ისტორიებმა წარუშლელი კვალი დააჩნიეს „სამოციანელთა“ არსებობის ისტორიას.

ი. სვიტლიჩნი ევგენი დეინეკოს სწერდა: „მეშინია, პიროვნების კულტი კოლექტიურ გაპიროვნების (კოლექტიური პიროვნების) კულტით არ შეგვეცვალოს... შეიძლება, ტერორში აღარ ვართ, მაგრამ დემოკრატიამდე ჯერ კიდევ შორია“ (სვიტლიჩნი 2008: 424). წერილი 1956 წლის 18 მარტით თარიღდება და ზუსტად გადმოგვცემს იმ განწყობას, რაც ე.წ. „დათბობის პერიოდს“ მოჰყვა ხელოვანთა რიგებში.

ეს სურათი უფრო ნათელი ხდება საბჭოთა ისტორიის ცალკეული დეტალების გამომზეურების შემდეგ: „თანამდებობაზე ყოფნის პერიოდში ხრუშჩოვი დროდადრო საჯაროდ გამოთქვამდა გადაჭარბებულ შეფასებებს. 1956 წელს კი განაცხადა: „პოლიტიკური დევნა შეწყდა.“ სინამდვილეში, დევნა სტალინის პერიოდთან შედარებით რადიკალურად კი შემცირდა, მაგრამ წელიწადში რამდენიმე ასეულ შემთხვევაზე ნაკლები არ გამხდარა. გარდა ამისა, ხელისუფლებამ წამოიწყო ნაკლებად გახმაურებული ორწლიანი შეტევა რელიგიურობაზე, ეროვნულობაზე და ყირიმელ თათარ დისიდენტებზე. მისი

მიზანი იყო, გაენადგურებინა ახლადჩასახული დამოუკიდებელი ჯგუფები, რომლებსაც ამ დაჯგუფებათა ლიდერები აყალიბებდნენ. უმრავლეს შემთხვევაში ეს მცდელობები არაეფექტური ან, უფრო ხშირად, პირიქით, აქტივობის გამომწვევი იყო“ (რედვევი 2012: 64-65).

ამ დროისათვის ჯერ კიდევ წინ გველოდება დმიტრო პავლიჩკოს, ივან დრაჩისა და სხვათა პოეტური კრებულები, რომლებსაც ნაკლებად მძიმე პირობები არ განუცდიათ, რამეთუ „1964 წლის ოქტომბერში ხრუმხოვის დამხობამ გამოიწვია ყველა კატეგორიის დაპატიმრებების დროებითი შეჩერება (რაც რვა თვე გაგრძელდა)... 1967 წელს მათ წამოიწიეს ექვსწლიანი დევნა და მათი განსაკუთრებული სამიზნე ადამიანთა უფლებების დაცვის ახალწამოწყებული მოძრაობა იყო. მალე ეს პროცესი დაჩქარდა... ყველაზე თვალსაჩინო იყო, რომ დევნისას, სხვათა შორის, ყურადღება გამახვილდა 1971-73 წლებში ადამიანის უფლებათა დაცვის მოძრაობის მთავარი სამიზნეად გამოცემის, „მიმდინარე მოვლენათა ქრონიკისა“ და მისი არაზუსტი უკრაინული ანალოგის, „უკრაინის მაცნის“, დახურვაზე“ (რედვევი 2012: 65).

„სამიზნეების“ ეპოქა. „სამოციანელთა“ სასახელოდ უნდა ითქვას, რომ მათ მყისვე მონახეს გამოსავალი, არ დანებებულან არც ერთი წუთით, რაკი ოფიცოზმა დღის სინათლე დააიწვია მათ კრებულებს, გადაწყვიტეს ალტერნატიული საშუალებით ებრძოლათ, კერძოდ კი მათ უკავშირდება კიევის პროგრესულ ახალგაზრდათა წრეებში ე.წ. „სამიზნეების“ გაგრძელება. „უკრაინულ ლიტერატურაში „სამიზნეები“ („სამვიდავი“ უკრ.), როგორც ოპოზიციური შემოქმედების ფორმა, უკავშირდება ინტელექტუალთა ახალ თაობას, „სამოციანელებს“ (ობერტასი 2010: 10). მათი ნაწარმოებების უმეტესობა სწორედ „სამიზნეებით“ ვრცელდებოდა და ამჯერად უფრო ძლიერ ძალად გარდაიქმნა მათი ერთობა. ამასთან ერთად, ახალგაზრდა თაობის ნიჭიერი მწერლები ცდილობდნენ თავი დაეცვათ სახელმწიფო უშიშროების კომიტეტის ზეწოლისგან, ამიტომ ისინი ერთიანდებოდნენ საერთო იდეურ-ესთეტიკური ღირებულებების საფუძველზე. 1960-იანი წლების დასაწყისში ახალგაზრდა შემოქმედები კიევში, ი. სვიტლიჩინის ბინაში იკრიბებოდნენ, ეს ბინა გახდა უკრაინული კულტურის ერთგვარი ალტერნატიული ცენტრი. ამგვარად ჩამოყალიბდა გარემო, რომელშიც დაიბადა პოლიტიკური ოპოზიცია და წარმოიქმნა სამიზნეები როგორც დაცვის მოძრაობის მთავარი

ინფრასტრუქტურა. „1960-იანი წლების არაოფიციალური ლიტერატურის ჩამოყალიბების პროცესის შემადგენელი ნაწილი გახდა უკრაინული „სამიზდატური“ ლიტერატურის კრიტიკა და პუბლიცისტიკა. აღნიშნული თვითგამოცემა სარგებლობდა უდიდესი პოპულარობითა და ნდობით სსრკ მოსახელობაში და ირეკლავდა უკრაინის საზოგადოების ლიტერატურულ-ეროვნულ და ლიტერატურულ-კულტურულ პრობლემებს“ (ობერტასი 2010: 10)

„თვითგამოცემათა“ ავტორებს ხელისუფლების ოფიციალური ორგანოები თავდაპირველად უწოდებდნენ „რევოლუციონერებს“, 1960 წლებში კი „ბურჟუაზიულ ნაციონალისტებს“, „უცხოელ აგენტებს“.

„თვითგამოცემა“ – ესაა მასშტაბური და უნივერსალური ნათელი გამოვლინება. მისი კვლევისას გადაიკვეთება მთელი რიგი მეცნიერებები: ლიტერატურათმცოდნეობა, ენათმეცნიერება, ისტორია, ფსიქოლოგია, საზოგადოებათმცოდნეობა, პოლიტოლოგია, ასევე კულტუროლოგია.

„სამიზდატი“ უკავშირდება ინტელექტუალთა – სამოციანელთა ახალ თაობას, რომელიც წარმოიქმნა ქვემოთნახსენები საზოგადოებრივ-პოლიტიკური მიზეზებიდან გამომდინარე და: 1950-იან წლებში მასობრივი რეპრესიების შეჩერება, რეპრესირებულების რეაბილიტაციის დაწყება, სტალინის პიროვნების კულტის დამსობა, საზოგადოების ზოგიერთი სფეროს ნაწილობრივი ლიბერალიზაცია.

ცენზურის ქვეშ მყოფ, ამ დისიდენტურ, ასე ვთქვათ, ალტერნატიულ პუბლიცისტიკაში, თუმცა რაოდენობრივად მცირეში 60-იან წლებში გამოსჭვიოდა სიმართლე, მწარე სიმართლე იმ აუტანელი ყოფისა, რომელიც სუფევდა გარშემო. ხშირად „სამიზდატური“ გამოცემები ავტორის ნებართვის გარეშე ხვდებოდა მკითხველის ხელში.

ლიტერატურისა და კულტურის ახალი ფორმის, როგორც ოპოზიციური აზროვნების გამოვლინება არსებობდა და იარსებებს მუდამ, მსოფლიოს ყველა ქვეყანაში, მიუხედავად საზოგადოებრივ-პოლიტიკური მდგომარეობისა და განწყობისა. „სამიზდატები“ განსხვავებული ვარიაციებითაცაა ცნობილი: „ჩამონათვალნი“, „ხელნაწერები“, „ქურდული გზავნილი“, „ერეტიკული ტრაქტატები“, „მდარე ლიტერატურა“, „უცენზურო გამოცემა“, „მიწისქვეშა ლიტერატურა“ და კიდევ მრავალი სხვა ეპითეტი.

უკრაინული „სამიზდატური“ გამოცემის მკვლევარი ო. ობერტასი მიიჩნევს,

რომ „თვითგამოცემას“ ჰქონდა დასკვნითი ეტაპი: „ჩვენი აზრით „სამიზდატების“ მესამე ეტაპი იწყება 1965 წლის სექტემბრის მეორე ნახევრიდან და გრძელდება 1972 წლის იანვრის ჩათვლით. ანუ ავტორებისა და ყველაზე აქტიური გამავრცელებლების 1965 წლის დაპატიმრებებიდან 1972 წლის უკრაინული ინტელიგენციის დაპატიმრებებამდე ე.წ. „გენერალური მასობრივ“, დარბევამდე ან დევნამდე“ (ობერტასი 2010: 65) .

მეტნაკლებად, სამოციანელების ეს საქმიანობა გაგრძელდა 1965 წლის შუამდე, ანუ 1964 წლის ბრეჟნევის გადატრიალებიდან შემდგომ პოლიტიკურ რეაქციამდე, როდესაც გადაყენებულ იქნა ნიკიტა ხრუშჩოვი. ამის მერე ახალგაზრდა ინტელექტუალებმა, სამოციანელებმა დაიწყეს თანამშრომლობა კომუნისტურ რეჟიმთან, ნაწილი კი ხელისუფლების ოპოზიციაში გადავიდა.

როგორც ოლეს ობერტასი აღნიშნავს: „ნაყოფიერ, კერძოდ, ლიტერატურათმცოდნეობის ლიტერატურულ კრიტიკული მასალის ორგანიზაციული ახალი ფორმების ძიებანი, ზოგადად ლიტერატურული კრიტიკის პოზიციები, დააფუძნა ახალი ჟანრები და თემები, თანამედროვე პოლიტიკურ პრობლემებზე დაფუძნებული, რაც აშკარად განიხილებოდა „სამიზდატების“ ავტორთა მთელ შემოქმედებით მუშაობაში“ (ობერტასი 2010:188). ამასთან დაკავშირებით უნდა აღვნიშნოთ, რომ ლიტერატურულ-კრიტიკული გადაჯაჭვა გარკვეული შედეგის მომტანი აღმოჩნდა 1960-იან წლებში.

ერთი რამ გადაჭრით უნდა ითქვას: თვითგამოცემამ შეასრულა თავისი ფუნქცია.

„სამიზდატი“ თავისუფალი სიტყვის, კონსტიტუციური უფლების მქონე სტიქიური ფორმის ნაყოფია. ამ აკრძალვების პერიოდში „სამოციანელთა“ შემოქმედების 99 პროცენტი მათი საშუალებით გავრცელდა საზოგადოებაში“ – დაიწერა 1970 წლის იანვარში, ჟურნალ „უკრაინსკი ვისნიკის“ პირველ ნომერში. ეს გახლდათ ეროვნულ-კულტურული აღორძინების შედეგი.

სამოციანელთა თაობის უკრაინულმა თვითგამოცემებმა ფართომასშტაბიანი სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობა გააჩაღა ენის საკითხებზე. უდიდესი საზოგადოებრივი რეზონანსი მოჰყვა ბორის ანტონენკო-დავიდოვიჩის გამოსვლას, რომელიც მკაცრად აკრიტიკებდა ენობრივ პოლიტიკას 30-40-იან წლებში.

ბორის ანტონენკო-დავიდოვიჩმა საშუალო განათლება ოსტირის

გიმნაზიაში მიიღო, სადაც უკრაინულად ლაპარაკს უკრძალავდნენ (კუზმენკო 2013: 471) ბავშვობიდანვე კოდირებულმა პროტესტმა მთელ მის დარჩენილ ცხოვრებაზე იქონია ზეგავლენა და გამოიხატა იმაში, რომ იგი წერდა პუბლიცისტურ წერილებს, მხოლოდ და მხოლოდ, მშობლიური უკრაინული ენის დასაცავად.

ასევე დიდი გამოხმაურება მოჰყვა კრიტიკულ შეხედულებებს უკრაინული ენის მდგომარეობის შესახებ კიევის ნაციონალურ უნივერსიტეტში გამართულ კონფერენციაზე 1963 წელს. ივან ძიუბას ნაშრომმა „ინტერნაციონალიზაცია თუ რუსიფიკაცია“, რომელიც მკაცრად აკრიტიკებდა მასობრივ რუსიფიკაციას და ცდილობდა ნაციონალური ცნობიერების გაღვივებას, შოკისმომგვრელი ეფექტი იქონია ტოტალიტარული რეჟიმის პირობებში. ნაშრომმა თვითგამოცემის სახე მიიღო, მოხდა მისი გადაბეჭდვა და ფართო გავრცელების არეალი პოვა პროგრესულად მოაზროვნეთა წრეებში.

60-იანი წლების უკრაინული კრიტიკა. ივან ძიუბა. „კამერტონი, დიაგნოსტიკოსი, თაობის მორალური საზომი“ ასე შეაფასა ლინა კოსტენკომ ივან ძიუბას მოღვაწეობა 60-იან წლებში. 1931 წელს დაბადებულმა ივან ძიუბამ დონეცკის პედაგოგიური ინსტიტუტი დაამთავრა 1953 წელს, 1956 წელს კი უკვე ტარას შევჩენკოს სახელობის მეცნიერებათა აკადემიის ლიტერატურის ინსტიტუტის ასპირანტურა. იყო გამომცემლობა „დნიპროს“ ლიტერატურისა და კრიტიკის განყოფილების რედაქტორი 1957-62 წლებში. ხელმძღვანელობდა ჟურნალ „ვიტჩიზნას“ კრიტიკის განყოფილებას.

ივან ძიუბას, როგორც კრიტიკოსის მოღვაწეობა სწორედ რომ „სამოციანელთა“ გამოჩენას დაემთხვა. უპირველესად ახალგაზრდა კრიტიკოსის ყურადღების ცენტრში მოექცა ვ. შევჩუკისა და მოგვიანებით ვ. გოლობოროდკოს ნაწარმოებები. ყველაზე ცნობილი გახდა მისი კრიტიკული ნაშრომი „ინტერნაციონალიზმი თუ რუსიფიკაცია?“ რომელიც 1965 წელს დაწერა და შეუერთდა ვ.სიმონენკოს, ვ.სტუსის და სხვათა კატეგორიულ პოზიციას.

ივან ძიუბას კონსტრუქციულმა და მეცნიერულად ღრმა საფუძვლის მქონე მცდელობამ, გაეცა არგუმენტირებული პასუხი „სამოციანელთა“ სახელით შეკითხვაზე „რას ვაპროტესტებთ და რა გვინდა?“, უდიდესი რეზონანსი გამოიწვია უკრაინულ საზოგადოებაში. ნაშრომი არამარტო პოპულარული

უკრაინული „სამიზდატის“ „ბესტსელერი“ გახდა, არამედ 1968 წელს დაიბეჭდა ავტორის ნებართვის გარეშე უკრაინულ, რუსულ, ინგლისურ, ფრანგულ, იტალიურ, ჩინურ ენაზე (ტარნაშინსკა 2010: 446). „სამოციანელთა“ კრებულების წინასიტყვაობა, როგორც წესი, ივან ძიუბას ეკუთვნოდა. მისი მხრიდან კრიტიკა ნამდვილად არ აკლდათ „სამოციანელებს“, მაგრამ ვინაიდან შეეჩინეს უკრაინული პრობლემები (ნაციონალური იდენტობა) უმთავრეს ხასიათს იძენდა, და ეს საკითხი მათ კვლავ გაააქტიურეს, ი. ძიუბა ყოველთვის მომხრე იყო მათი პოზიციისა.

ივან ძიუბას შეიძლება ვუწოდოთ „სამოციანელი“ კრიტიკოსი. მას ახასიათებდა ლიტერატურის აღქმისა და ანალიზის არაჩვეულებრივი უნარი.

ერთგვარად „სამოციანელები“ შუალედურ პოზიციაში აღმოჩნდნენ. მოღვაწეობის დასაწყისშივე ხალხისათვის ისინი კორიფეებად იქცნენ, ხელისუფლებისათვის კი სანქციების ობიექტად, მაგრამ მათ არასოდეს უღალატიათ საზოგადოებისთვის, ცხოვრობდნენ მათი პრობლემებისა და მოთხოვნების შესაბამისად. მყარმა საძირკველმა, რასაც ჰუმანიზმი ერქვა უზრუნველყო მოძრაობის სიმტკიცე.

ხელისუფლების ტოტალიტარული რეჟიმის მხრიდან სამოციანელებზე ზეწოლამ, რასაკვირველია, მათი ნიჭისა და პროფესიონალიზმის არეალი შეხლულა. განსაკუთრებით აქტუალური გახდა ეპისტოლური დისკურსი და საბოლოოდ შესძინა ის კოლორიტი, რასაც დღეს ვუწოდებთ „სამოციანელობას“. მათი წარმატება განაპირობა ივან ძიუბასეულმა რადიკალურმა პრინციპმა: „საკუთარი თავით ყოველთვის უკმაყოფილო ვარ....“ პიროვნული განვითარებისა და პროფესიული ზრდისათვის ეს უდავოდ წარმატების საწინდარი იყო.

1956 წელს კიევში ჩამოყალიბდა ახალგაზრდა შემოქმედთა კლუბი „თანამედროვე“, რომელიც აერთიანებდა შემოქმედებითი ნიჭით დაჯილდოებულ საუკეთესო ახალგაზრდებს (მ. ვინგრანოვსკი, ი. სვიტლიჩი, ი. დრაჩი, ე. სვერსტიუკი, ა. პორსკა და მრავალი სხვ. აწეობდნენ შემოქმედებით სადამოებს).

არაერთი ახალგაზრდა თაობის წარმომადგენელი შეუერთდა ამ ჯგუფს სამოციან წლებში და მათი სახელწოდებაც სწორედ ამ თარიღთან და მათ აქტიურ მოღვაწეობასთანაა დაკავშირებული. საგანგებოდ უნდა აღინიშნოს, რომ სამოციანელთა აქტიური მოღვაწეობა გასცდა ლიტერატურის საზღვრებს და

მოიცვა: ფერწერის (ო. ზალიგახა, ა. ჰორსკა, ვ. ზარეცკი, გ. სვერუკი, ვ. კუმნირი, ი. მარჩუკი), კინოხელოვნების (ს. ფარაჯანოვი, ი. ილენკო, ლ. ოსიკა, ი. მიკოლაინუკი), მუსიკის (ლ. დიჩკო, მ. სკორიკი, ვ. ივასიუკი) სფეროები.

ახალგაზრდა თაობა ავლენდა არა მხოლოდ შემოქმედებით აქტივობას, არამედ, ყოველდღიურ ცხოვრებაშიც გამოხატავდა თავის პოზიციას.

ყველაფერი არც ისე მარტივად იყო, რომ „დათბობის“ სრული ილუზია შეგვექმნას: „ტოტალიტარიზმის ენა“ თავის პოზიციას არც ინერციის, ანუ ე.წ. „დათბობა-გარდაქმნის“ წლებში თმობს. 50-იანი წლების მეორე ნახევრიდან იწყება ფარული თუ აშკარა, ორივე შემთხვევაში კი უკომპრომისო ენობრივი ბრძოლა, რომელიც, ერთი მხრივ, საბჭოთა საზოგადოების დიქტომიურობას წარმოაჩენს, მეორე მხრივ კი, ხელოვნებისა და სიცოცხლის (რეალობის) ურთიერთმიმართების საერთო მახასიათებლის უქონლობითაა გამოწვეული, ანუ იქმნება ორი სხვადასხვა განზომილებიანი დისკურსის, განსხვავებული ლექსიკის თანაარსებობის მოტივაცია, რაც ოფიციალური ლინგვისტური ზეწოლის დასასრულის დასაწყისს მოასწავებს“ (კუპრეიშვილი 2006: 183) .

ცნობილი უკრაინელი მკვლევარი ფილოლოგი, ტარას შევჩენკოს სახელობის კიევის ნაციონალური უნივერსიტეტის პროფესორი მიხაილო ნაენკო წერს: „სამოციანელთა შემოქმედებითი მასალები ლიტერატურის ისტორიაში კვლევის საწყის ეტაპზეა მხოლოდ; სამოციანელი ავტორების მიერ შექმნილ ნაწარმოებთა უმრავლესობა ჯერ კიდევ ანალიზის გარეშეა დარჩენილი, შესაბამისად ლიტერატურის კრიტიკოსთა თვალთ ჩვენ მხოლოდ ზოგადი შტრიხების გავლება შეგვიძლია“ (ნაენკო 2008: 1010). მართლაც რომ, იმდენად ახალი, შესასწავლი და გამოსაკვლევი მასალა სამოციანელთა შესახებ, რომ ძალიან რთულია ყველაფერს თავისი სახელი დავარქვათ, თუმცა ვეცდებით განვსაზღვროთ მათი მნიშვნელობა უკრაინული ლიტერატურის და არა მხოლოდ ლიტერატურის ისტორიაში.

მ. ნაენკო იხსენებს: „ვაპირებდი კიევის უნივერსიტეტში ჩაბარებას 1961 წლის ივლისში და ჩემს რაიონულ ცენტრში ვიყიდე „ლიტერატურნა გაზეტა“ (მოგვიანებით „ლიტერატურნა უკრაინა“) და იქ წავიკითხე ივან ძიუბას „შესავალი სიტყვა“ ივან დრაჩის პოემა „მზის“ შესახებ (ავტორის განმარტებით ფეერიული ტრაგედია), ამავე წლის აგვისტოს დასაწყისში მას შემდეგ, რაც ჩავაბარე უნივერსიტეტში მისაღები გამოცდები, წავიკითხე „ვეჩერნი კიევში

გამოქვეყნებული მაქსიმ რილსკის სტატია, „მშობლები და შვილები“, ეს იყო ტოლერანტული ბჭობა ცნობილი პოეტისა უკრაინულ ლიტერატურაში ნიჭიერი პოეტების ლიტერატურული ფლანგების გამოვლენის ფაქტზე, რაც სასიხარულოა. კონკრეტულად, საუბარი იყო სამ, მაქსიმ რილსკის აზრით, ყველაზე უკეთ გამოკვეთილ ლიტერატორზე: დრაჩი, ვინგრანოვსკი, კოროტიჩი.“ უკვე როდესაც ვსწავლობდი უნივერსიტეტში შევიტყე რომ ეს ფლანგი „არც თუ კარგად მიიღო ა. მალიშკომ და პ. ტიჩინამ, ხოლო „მეორე მოძრაობის“ პოეტები (მ. შერმეტი, პ. გორობკო) მის მიმართ განეწყვენენ უზომოდ კრიტიკულად (ამ ფლანგის მიმართ). ვიხსენებ, მაშინდელი კულტურის ოქტომბრის სასახლის მცირე დარბაზში გამართულ ლიტერატურული საღამოს შემდეგ ჩემი მსგავსი სტუდენტ-ნეოფიტები გარს ეხვეოდნენ პავლო ტიჩინას და ეკითხებოდნენ აზრს ახალგაზრდა პოეტების შესახებ „რა არის ასეთი ეს ახალგაზრდა პოეტები“.. - ასეთი იყო მზის კლარნეტების ავტორის პასუხი. თავისი აზრი ან შეხედულება სამოციანელების შესახებ მან ჩამოაყალიბა, როგორც ვიცით, უკვე 1962 წელს, გამოაქვეყნა თავისი აღიარება, რომ „ჩვენ ისინი უკვე აღარ გვგვანან, თუმცაღა მთლიანად ჩვენგან მოდიან. პ. ვორონკომ ამავე დროს შეადგინა ეპიგრამა, რომელშიც ივან დრაჩი გათანაბრებულია ჯამბაზთან, რომელიც მავთულზე ცეკვავს“ (ნაენკო 2008: 1010).

„სამოციანელთა“ მოძრაობას სახვადასხვა ხერხით უტევდა ხელისუფლება. სიტყვიერი თავდასხმების შემდეგ ხელისუფლება გადავიდა ადმინისტრაციულ მეთოდებზე. თავდაპირველად დაიწყეს სამოციანელთა პუბლიკაციების აკრძალვა ლიტერატურულ ჟურნალებსა და აღმანახებში („ჟოვტენი“ „პრაპორი“, „ვიტჩინა“, „რანოკ“, „დნიპრო“ და სხვანი), გაზეთებში, ყველგან, სადაც მათ ადრე შეეძლოთ დაებუჭდათ თავიანთი ნაწარმოებები, ფაქტობრივად, შეწყდა სხვადასხვა წიგნის გამოცემა.

ვასილ სიმონენკო თავის დღიურში 1963 წლის 3 სექტემბერს აღნიშნავს: „ჩემი მეგობრები გაქრნენ, მათზე სიტყვაც აღარ ისმის. ბეჭდვითი ორგანოები უკვე უფრო მეტად უნიჭობასა და სითავხედეს გამოხატავენ: „ლიტერატურნა უკრაინა“ ცდილობს ჩემი წერილების დამახინჯებას, კასტრაციას. „უკრაინა“ აბუჩად იგდებს ჩემს ლექსებს. აპრილში „ზმინი“ საერთოდ იღებს ჩემს ლექსებს, „ჟოვტენის“ მიერ უკვე ამოჭრილს და მიუგდებს „დნიპროს“ ან „ვიტჩინას“ წიგნში, რომელიც არის უნიკალური გამოცემა. წიგნი გამოიცა 1973

წელს მიუნხენში მცირე ტირაჟით, რადგან, როგორც უკვე ზემოთ აღვნიშნეთ, მისი დაბეჭდვა უკრაინაში უბრალოდ აკრძალული იყო“ (სიმონენკო 1992: 223) .

ამგვარად, 1963 წლიდან სამოციანელი პოეტების „პირველი ნაკადის“ - ლინა კოსტენკოს, ვ. გოლობოროდკოსა და სხვათა ბეჭდვა შეწყდა, ცენზურისგან აკრძალული ნაწარმოებები მთლიანად უკრაინული „სამიზდატების“ ისტორიის კუთვნილება გახდა. ხსენებულ იდეოლოგიურსა და პოლიტიკურ ზეწოლაზე „სამოციანელები“ არაერთგაროვნად, არათანაბრად რეაგირებდნენ, ნაწილმა სცადა რეჟიმისთვის ფეხის აწყობა, დანარჩენები ღია კონფლიქტში შევიდნენ მასთან. როგორც მე მგონია, აღნიშნავს ვ. კორდუნი, „სამოციანელები“ ამ პერიოდში ორ ნაწილად გაიყვნენ. „სამოციანელების“ ნაწილი, აშკარად თუ ფარულად, ნებისთ თუ უნებლიედ პარტიული ელიტის გავლენის ქვეშ „მოექცნენ“, დანარჩენები დაჩნენ ოპოზიციაში და რეპრესიების განმხორციელებელი ორგანოების მხრიდან მორალური ტერორის მსხვერპლნი აღმოჩნდნენ, ეს გახლავთ ჩვენთვის კარად ცნობილი ივან სვიტლიჩნი, ვასილ სტუსი.

აკრძალვების გამოძახილი გახდა „თვითგამოცემები“ თავისუფალი სიტყვის, კონსტიტუციური უფლების მქონე სტიქიური ფორმის ნაყოფია. ამ აკრძალვების პერიოდში „სამოციანელთა“ შემოქმედების 99 პროცენტი მათი საშუალებით გავრცელდა საზოგადოებაში („უკრაინსკი ვისნიკ“, 1970:122) .

ეს გახლდათ ეროვნულ-კულტურული აღორძინების შედეგი.

სამიზდატური პუბლიცისტიკის ავტორები იყვნენ სხვადასხვა პროფესიის ადამიანები, ძირითადად ლიტერატორები, იშვიათად ჟურნალისტები, რომლებისთვისაც 1960იან წლებში ეს იყო ბრძოლის უკანასკნელი ველი.

„თვითგამოცემები“ თემატურად სხვადასხვაგვარი იყო, რადგან ეხებოდა ყველა საკითხს, რაც მოიცავდა უკრაინელი ერის ცხოვრებას სსრკ-ში. ამ, წლებში ლიტერატურულმა კრიტიკამ შეიძინა ჟურნალისტიკის ნიშნები და დაუახლოვდა პუბლიცისტიკას.

სალიტერატურო კრიტიკაში პუბლიცისტური ნაწარმოებები ვრცელდებოდა მკითხველთა აუდიტორიის მიერ. ცნობილია, რომ ასეთი პროცესები მიმდინარეობდა პოლონეთში, იუგოსლავიაში, ბულგარეთში, ჩეხეთსა და სლოვაკეთში და ა.შ.

ყველაზე მეტად უფროსი თაობის ლიტერატორებს მოსვენებას არ აძლევდა

ის „გართულებული“ პოეტური ფორმა რომელმაც თავი იჩინა ახალგაზრდა პოეტების ლექსებში., მ. რილსკიც კი, რომელიც ახალგაზრდა შემოქმედთა პრინციპების მხარდამჭერი იყო, ამბობდა, რომ რთულია გავიგოთ ი. დრაჩის ზოგიერთი სახე, თუ „რას ნიშნავს თხის რქის ჭაღარა დარდი?“ პ. ტიჩინა თავის ლექსში ახალგაზრდა პოეტებს“ ამბობს, რომ მათ (პოეტებს) ჯერ კიდევ ხუჭუჭა თმა აქვთ და მათი სიტყვა ყოველთვის წარმატებული ვერ იქნება. ცოტა მოგვიანებით უნივერსიტეტის დოცენტმა, პროფ. მ. სიდორენკომ „სამოციანელებთან“ შეხვედრის დროს მიანიშნა მათ, რომ მეტისმეტად თავისუფლად გრძნობდნენ თავს რიტმებსა და რითმებში, ხოლო მომავალმა აკადემიკოდმა, ლ. ნოვიჩენკომ – ფართო მაგრამ მთელ მსოფლიოში ფართოდ გავრცელებულ ლექსების კრებულში „მზესუმზირა“ აღიარა, რომ პოეტის ზოგიერთი ნაწარმოების იდეური შინაარსი ბოლომდე არ არის გასაგები „განსაკუთრებით პოემაში „დანაგაყრილი მზე“, რომელიც, ნოვიჩენკოს აზრით, ამოსაგდება იყო კრებულიდან და ის დარჩა კრებულებს მიღმა დაახლოებით 20 წელი.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, რეჟიმი არც ისე შემწყნარებლური იყო. „ხრუმხოვის სიტყვების თანახმად, გარკვეული მექანიზმების ამუშავება მაინც საჭირო იყო იმისათვის, რომ საბჭოთა ხელისუფლებას შეენარჩუნებინა „საბჭოთა კალაპოტი“ (რედევეი 2012: 63).

პირველი ნიშან-თვისება აქტიური განწყობისა იყო პროტესტით ჩამოყალიბება, იმ ლიტერატურული იდეოლოგიის წინააღმდეგ, რომლის საპროტესტოდ ასეთი პოემის სახელწოდება წამოვიდა „დანაგაყრილი მზე“, დაიმსხვრა მაშინ შექმნილი მითი სტალინის, როგორც უკანასკნელი მოდერნისტისა პოლიტიკაში და მისი კულტის საბოლოო ნგრევა დაფიქსირდა. „ხრუმხოვი კსს-ის მეოცე ყრილობაზე მოხსენებით გამოვიდა და ამ მოხსენებაში დაგმო მან სტალინის კულტი. სტალინის კულტის დამსობაზე პირველი ხმები „სამოციანელებმა“ გაავრცელეს. „თითქოს თავისუფლება დაუბრუნდა მხატვრულ ძიებებს და ლიტერატურაში დაბრუნდა რიგითი უბრალო ადამიანის, სახე. ადამიანი-ადამიანთა შორის – ამაზე შეიქმნა გუცალოს პირველი წიგნი“ – იგონებს მ. ნაენკო (ნაენკო 2008:1011).

„სამოციანელთა“ დახასიათებისას გასაზიარებელია ოლეს ობერტასის მოსაზრება: „ყალიბდება ინტელიგენციის ახალი თაობა. 1950-1960-იან წლებში

